Anul I-iŭ, N-rele 9 și 10. Septembre-Octombre 1915.

REVISTA ISTORICĂ

= Dări de seamă, =
documente și notițe.

PUBLICATĂ SUPT AUSPICIILE CASEĬ ȘCOALELOR

DE

N. IORGA

CU CONCURSUL MAĬ MULTOR SPECIALIȘTĬ.

BUCUREȘTĬ
EDITURA CASEĬ ȘCOALELOR
1915

www.dacoromanica.ro

SUMARIUL:

I. *N. Iorga:* Un sol sas la Praga al luĭ Mihaĭ Viteazul.

II. DOCUMENTE: I. Despre Casa poşlineĭ. — II. Hrisovul tîrgului Moineşti.

III. DĂRĬ DE SEAMĂ: *St. Nicolaescu,* Petru-Vodă cel tînăr şi Petru-Vodă Şchiopul. — *D. Onciul,* Din trecutul Bucovineĭ. — *C. Auner,* Episcopia de Baia. — *I. Bianu,* Însemnărĭ autografe scrise într'o carte veche de Dosofteiŭ Mitropolitul Moldoveĭ (1663-1686). — Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó. — *Henri de Roos,* Cu Napoleon în Rusia. — *C. Moisil,* Bănăria luĭ Dabija-Vodă. — *I. Rusu Abrudeanu* şi *Vasile Stoica,* Habsburgiĭ, Ungurii şi Romînii. — *Andreĭ Corteanu,* Războiul european şi interesele noastre, Psihologia politiceĭ neutrale romîne. — *Vincenzo Crescini,* Romania. — *R. A. Reiss,* Comment les Austro-Hongrois ont fait la guerre en Serbie. — *G. G. Mironescu,* Romănia faţă de războiul european. — *Henri Hauser,* L'Allemagne économique: l'industrie allemande, considérée comme facteur de guerre. — *I. N. Roman,* La question roumaine en Hongrie. — *Generalul C. N. Herjeŭ,* Din învăţămintele războiuluĭ de astăzĭ. — *J. L. de Lanessan,* Pourquoi les Germains seront vaincus. — La guerre de francs-tireurs en Belgique. — *Lavisse* şi *Ch. Andler,* Doctrina Germanilor asupra războiuluĭ şi felul cum o pun în practică. — *Prof. V. Buzescul,* Germania contemporană şi ştiinţa istorică germană în veacul al XIX-lea. — *Vasile D. Moisiu,* Ştirĭ din Basarabia de astăzĭ. — *Albert Mathiez,* La Serbie et la guerre européenne. — *D. Russo,* Emendaţiunĭ la unii autorĭ greci şi romînĭ; *N. Bănescu,* D. Russo. — *Dr. Ioan Bălan,* Limba cărţilor bisericeştĭ, studiu istoric şi liturgic. — *Chiril Karalevskij,* Bernardino Quirini, episcop de Argeş. — *Dr. Max. Kuttner,* Deutsche Verbrechen? — *Ovid Densusianu* Graiul din ţara Haţeguluĭ. — *Antim Ivireanu,* Predicĭ. — *Albert Mathiez,* Robespierre Jeune en Franche-Comté. — *S. Bédier,* Comment l'Allemagne essaye de justifier ses crimes. — *Georg Pfeilschifter.* Religion und Religionen im Weltkrieg. — *N. Drăganu,* Două manuscripte vechĭ: codicele Todoroscu şi codicele Marţian. — *F. Cognasso,* Sul soggiorno del maresciallo Boucicaut in Piemonte dopo la ribellione di Genova. — *Diaconul Nic. M. Popescu,* Dionisie Mitropolitul Ungrovlahieĭ. — *C. Moisil,* Istoria Romînilor înfăţişată în proiecţiunĭ luminoase: text explicativ. Viaţa şi cultura Dacilor. — *I. C. Cantemir,* Prinţul de Bismarck. — *Tache Papahagi,* Aromînii din punct de vedere istoric, cultural şi politic.

IV. CRONICĂ de *N. I.*

Manuscriptele se trimet d-luĭ N. Iorga, Văleniĭ-de-Munte (Prahova).

Administraţia: Văleniĭ-de-Munte, Tipografia „Neamul Românesc".

Un n-r 30 de banĭ; abonamentul anual 3.50; pentru străinătate 50 de banĭ n-rul; abonamentul 6 leĭ.

Pentru studenţĭ, preţul în jumătate, direct de la administraţie.

www.dacoromanica.ro

Anul I-iŭ, N-rele 9-10. BUCUREȘTĬ. Septembre-Octombre 1915.

REVISTA ISTORICĂ

— DĂRĬ DE SEAMĂ, DOCUMENTE ȘI NOTIȚE —

PUBLICATĂ, SUPT AUSPICIILE CASEĬ ȘCOALELOR, de N. IORGA

Un sol sas la Praga al luĭ Mihaĭ Viteazul.

Marcu Schonkebonk (Schunkabunk) nu e, în cariera luĭ Mihaĭ Viteazul, un necunoscut. La 1598, cînd se negocia pentru legătura luĭ Mihaĭ cu Imperialiĭ, aĭ căror comisarĭ, după cesiunea luĭ Sigismund Báthory, se aflaŭ în Alba-Iulia, el dădea, împreună cu judele brașovean, scrisorĭ de credință curierilor Voevoduluĭ, ceia ce arată un rost particular al luĭ pe lîngă Domn [1]. La 1600 el îngrijia de vinderea boilor pe cari Mihaĭ, ajuns stăpînul săŭ, îĭ trimetea din Ardeal și Apus [2].

Ba chiar se știa, din materialul de acum, ceva maĭ mult și maĭ important. La 15 Mart din acest an 1600, comisariĭ scriaŭ, din Brașov chiar, că, „acum treĭ saŭ patru anĭ, un orășean de aicĭ, din Brașov, Marx Czunka Munka, a fost afară, la Măria Sa, în Praga, cu Banul Mihalcea, ca tovarăș de misiune la Măria Sa. Apoĭ a fost trimes el singur în solie *(auf der Posst)* de dumnealuĭ Voevodul la Măria Ta în Praga: trebuie să fie foarte bine cunoscut domnuluĭ Barvitius și domnuluĭ Pezzen, poate și altora încă". Și se adauge: „El e acuma în mare trecere *(nicht inn geringem Ansehen und Credit)* la dumnealuĭ Voevodul și ne asigură că dumnealuĭ Voevodul nu va ieși cu binișorul *(mit Lieb)* din țară, și cu sila iarăși nu va putea fi scos ușor din țară, căcĭ are acolo oaste multă. El va sluji Mărieĭ Tale unde aĭ dori și l-aĭ ajuta cu banĭ, și de sigur nu se va despărți *(nitt endschlagen)* de Măria Ta. Dar Măria Ta nu voiești slujba luĭ: decĭ el trebuie să-și caute de nevoie și să descopere un sprijin pe alte căĭ. Marx sfătuiește ca Măria Ta să-l păstrezĭ de partea Mărieĭ Tale prin orĭce mijloc *(wie sy nur khönnen)*: el poate cu maĭ puțină cheltuială să-și plătească mult maĭ mulțĭ ostași buniĭ *(tauglichs Volk)* decît Măria Ta pe Nemțĭ, cari nu se pot aduna de nicăirĭ așa de răpede ca aĭ luĭ, și el

[1] Hurmuzaki, XV[1], p. 347, no. DXXIII.

[2] *Ibid.*, p. 1015, no. MCCCCLVIII.

*

www.dacoromanica.ro

atrage la dînsul și pe ceĭ maĭ bunĭ căpitanĭ din Ardeal, căcĭ li dă întreținere îndoită și cîștigă între eĭ și bun credit, dragoste și laudă. Max Czunka acesta încheie decĭ și el cu aceia, că Măria Ta să-ĭ lași (luĭ Mihaĭ) țara supt anume condițiĭ și puncte, privitoare la faptul: în ce parte să ajungă ea după moartea luĭ și a fiuluĭ luĭ, și oamenĭĭ din țară vor trebui să rabde cîrmuirea și procedările Voevoduluĭ, ca o pedeapsă care a venit de la Dumnezeŭ asupra țerĭĭ acesteia. El nu e decît un om și are un singur fiŭ: Dumnezeŭ poate trimete răpede o schimbare[1]."

Ceia ce spunea „Czonka Bonka" în Mart 1600 nu era din capul luĭ, de sigur; și acuma Mihaĭ îl îndemna. Sasul îndeplinia și acum, de și în taină, o misiune ca misiunea publică din 1597.

Aceasta nu era cunoscută prin acte referindu-se direct la dînsa. La 21 Mart doar o scrisoare a arhiduceluĭ Maximilian pomenește solĭĭ ce trecuseră la Praga[2]. Și tot Maximilian recomanda la 27 Novembre cererile nouă ale luĭ Mihaĭ către Împărat[3]. Schonkebonk e „gentilomul" luĭ Mihaĭ despre care vorbește nunciul de Cervia, în scrisoarea-ĭ de la 13 Novembre, datată din Alba-Iulia: de la el a aflat prelatul că Vodă voiește a i se plăti „24.000 de soldațĭ", și se ating și intențiile luĭ Mihaĭ de a trece în Bulgaria. Schonkebonk se îngrijise a fi recomandat și de contele de la Torre, aflător și el în Capitala Ardealuluĭ[4].

Dar se cunoștea răspunsul luĭ Rudolf al II-lea, dat în Martie 1597: că se amînă pănă la „dietă" hotărîrea cu privire la ceĭ 6.000 de oamenĭ ceruțĭ în ajutor pe șese lunĭ. Delegațiĭ pentru negocierĭ ar trebui să vorbească numaĭ de 3-400 și, chiar cînd s'ar admite 6.000, să nu se cheltuiască maĭ mult ca 24.000 de talerĭ pe lună; steagurile să fie cele imperiale și căpitanĭĭ să fie aleșĭ de generalul din Ungaria Superioară. Și Curtea din Viena trăgea nădejde să poată opri plata după treĭ lunĭ, căcĭ, dacă s'ar trece Dunărea, Bulgarĭĭ se oferă să dea eĭ solda pentru celelalte treĭ lunĭ („wellen solche die Bulgarn, irer Erclerung nach, selbst

[1] *Ibid.*, p. 777.

[2] *Ibid.*, p. 294, no. CCCCXXXVI.

[3] *Ibid.*, p. 327, no. CCCCXCIII.

[4] *Ibid.*, p. 326, nl. CCCCXCI-II. Un cuvînt despre solie are și agentul venețian la Praga (*ibid.*, III[2], p. 270).

www.dacoromanica.ro

bezallen"). Numaĭ dacă nu s'ar trece Dunărea, sarcina rămîne a Vistieriei imperiale [1].

Dar Schonkebonk şi-a făcut el însuşĭ însemnărĭ despre această solie: originalul lor se păstrează în colecţia Trausch din Biblioteca Gimnasiuluĭ din Braşov. O ediţie a lor s'a dat în volumul VI, apărut acuma, din *Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó* (odată: *Kronstadt*), pp. 2-7.

Schonkebonk merge maĭ întăiŭ la 1597, plecînd în ziua de 2 Ianuar din Bălgrad, cu Banul Mihalcea, la Împărat, spre a-ĭ arăta lipsa cea mare a luĭ Mihaĭ-Vodă şi a-ĭ recomanda Ţara-Românească. Cu bucurie înseamnă că a fost bine primit, fiind ţinut cu „masă deschisă" de la Curte şese săptămînĭ în Praga, vinul dîndu-se din pivniţele împărăteştĭ, „în frumoase păhare împărăteştĭ". În ce priveşte obiectul politic al misiuniĭ, i se făgăduiesc luĭ Mihaĭ 4.000 de oamenĭ plătiţĭ pe şase lunĭ, dîndu-se în vară pentru eĭ 20.000 de florinĭ.

Mulţămit cu această ispravă, Mihaĭ trimete din noŭ pe Sas, cu încă alţĭ doĭ, la 25 Octombre. Vreme rea; treĭsprezece zile de călărie pănă la Praga. A patra zi, audienţă, la care se ceteşte discursul pe care Schonkebonk îl dă întreg.

După instrucţiile sale verbale, el doreşte luĭ Rudolf toate cele bune şi aduce mulţămirĭ pentru ceĭ 4.000 de oamenĭ daţĭ luĭ Vodă, „în cele maĭ marĭ nevoĭ ale luĭ". „Cu care ajutor, din mila luĭ Dumnezeŭ, domnul mieŭ a stat vara aceasta împotriva Tataruluĭ, care avea de gînd să năvălească şi sosise acum cu oaste mare pănă pe la Cetatea-Albă. Dar, aflînd că domnul mieŭ, cu ajutorul Măriei Voastre Împărăteştĭ, e cu totul hotărît a i se împotrivi şi socotind apoĭ că ajutorul Măriei Voastre Împărăteştĭ e mult maĭ mare, s'a întors înnapoĭ."

Să se dea deci şi pe anul viitor aceste trupe. „Cu un ajutor ca acesta nădăjduieşte domnul mieŭ a aduce folos mare întregiĭ Creştinătăţĭ, ca unul ce şi acuma era gata a trece Dunărea şi a supune Bulgaria creştinilor şi a face orĭce-ĭ va porunci Măria Voastră Împărătească."

---

[1] *Ibid.*, III[1], pp. 278-80, no. CCXII. V. şi n-l următor. Agentul veneţian la Praga înseamnă la 3 Mart sosirea întăiĭ solĭi (*ibid.*, III[2], p. 233). Agentul ĭi urmăreşte tratările privitoare şi la Bulgarĭ pănă la 24 Mart, cînd ĭi anunţă plecarea (*ibid.*, pp. 236-8).

www.dacoromanica.ro

Dar nu s'aŭ plătit de Curte lefile pe treĭ lunĭ, și Mihaĭ a trebuit să dea din Vistieria luĭ, ca să nu să împrăștie oștile ce nu maĭ credeaŭ în vorbe. Dar e numaĭ un împrumut, cerut formal de comandantul lor.

Țara toată fiind „prădată și jăfuită, Mihaĭ cere moșiĭ de adăpost, pentru el, care ar sluji viața întreagă pe Împărat, pentru soție și fiŭ, „dacă ar fi vre-odată gonit din țara luĭ".

Dar să nu i se ceară aicĭ, în adăpostul dobîndit, plata datoriilor. Căcĭ și sînt multe.

„Pe vremea Împăratuluĭ turcesc, așa stăteaŭ lucrurile în Țara-Românească, încît, orĭce Domn o cerea, trebuia să spuie Împăratuluĭ și să dea și înscris că va plăti toate datoriile cu care eraŭ împovărațĭ Domniĭ de maĭ înnainte și să dea și fiecăruĭ creditor de la sine sineturĭ nouă, — ceia ce și domnul mieŭ a trebuit să primească, și de aceia să dea de la el multe sineturĭ, și la creștinĭ, care la un loc fac o sumă așa de mare, încît abia de face țara întreagă atîta."

Răspunsul vine după o lună: se făgăduiește prin diplomă împărătească scutirea de orĭce urmărire pentru datorĭĭ, de orĭce chemare în judecată, și pentru urmașĭ, de asemenea pentru boierĭ. Tot odată i se dăduseră luĭ Schonkenbonk 20.000 de florinĭ, fagăduindu-se pentru vară aceiașĭ sumă lunar. El adauge că s'ar fi putut căpăta ușor, cum îĭ recomandase el luĭ Mihaĭ, vechile moșiĭ ale Voevoduluĭ ardelean din vremea luĭ Ștefan-cel-Mare, Skt. Georg și Pössing, lîngă Pressburg, cu venit de 60.000 de florinĭ pe an. Pentru sine căpătă iar păhare marĭ aurite, frumos lucrate.

În zece zile era la Alba-Iulia.

Un Sas credincios, Schonkenbonk! De la începutul legăturilor luĭ Mihaĭ cu Ardealul, din 1597, el e pe lîngă dînsul și-ĭ transmite dorințele. În ajunul căderiĭ, el cere încă în numele domnuluĭ săŭ ca el și fiul să fie lăsațĭ în Ardeal. Editorĭĭ volumuluĭ de față spun că a fost de la 1604 la 1606 și *Stadthann*, casierul orașuluĭ. Fragmente din însemnările luĭ în această calitate le-am dat în *Socotelile Brașovuluĭ* („Analele Academieĭ Romîne", XX). Rostul luĭ politic încetase însă. El e legat întreg de acel om mare din vecinĭ pe care a avut curajul de a-l servi și cinstea de a nu-l trăda nicĭodată.

N. Iorga.

www.dacoromanica.ro

DOCUMENTE.

I. Despre Casa poşlineĭ.

Casa poşlineĭ vitelor şi săurilor, cu privire la care s'aŭ publicat unele acte în nl. 2 al acesteĭ reviste, casă care se maĭ intitula şi Casa exportaţieĭ vitelor şi săurilor, avea reşedinţa în Iaşĭ. Îşĭ trage numele de la cuvîntul rusesc *poşlina,* taxa ce se percepea la vămĭ.

Funcţionariĭ orînduiţĭ pentru strîngerea poşlineĭ se numiaŭ poşlinarĭ saŭ vameşĭ.

Am avut în mînĭ un număr de 63 de ordine ale Caseĭ poşlineĭ către poşlinariul de schelea Galaţiĭ (de la 2 Februar pănă la 20 Novembre 1839).

Din această corespondenţă extragem cele ce urmează:

— Vamă la Grozeştĭ, sat în judeţul Bacăŭ, situat pe malul stîng al Oituzuluĭ, la călcîiul munteluĭ Coşna.

— Pentru vitele transhumanţilor, „care intraŭ în Prinţipat de piste hotare, poşlinariĭ nu puteaŭ slobozi bileturĭ ca să aibă voie a ieşi iarăşĭ din Prinţipat fără a să maĭ meldui (raportă) la Casă cu dovăzile ce vor fi avînd", cu alte cuvinte, poşlinariul să nu maĭ sloboază bileturĭ de transit.

La sfîrşitul fiecăriĭ lunĭ „se întocmia o tablă arătătoare de vitele ce cu plată la acea margine aŭ trecut peste hotar, precum şi de săurile exportarisite".

— Niciun fel de săŭ din Muntenia nu era slobod a trece graniţa prin Moldova decît, „adunîndu-se la Galaţĭ, trebuia să plătească preţul hotărît a poşliniĭ după sincatavasisul (tariful) făcut prin publicaţie, şi aşa va fi slobod a-l exportarisi în Turchia".

— Pentru încasarea otcupuluĭ poşlineĭ vitelor, Vistieria nu primia de la Casă decît numaĭ galbenĭ blancĭ. De aceia poşlinariul trebuia să primească de la negustorĭ saŭ „matrapazĭ" numaĭ galbenĭ blancĭ drepţĭ la cumpănă saŭ 14 sorocoveţĭ şi 20 parale de galben. Cu acele douăzecĭ parale să poată Casa schimba sorocoveţiĭ la zarafĭ şi să iea galbenĭ, cum cere Vistieria.

— „Fiindcă la zăstava Teşăuţiĭ" (sat în judeţul Botoşanĭ, situat în apropierea hotaruluĭ Bucovineĭ, pe lîngă gara Burdujenĭ) „cît de în grabă avea să se rînduiascŭ poşlinariŭ dumnealuĭ căpitan Iorgache Dimitriu, şi era trebuinţă a i să da agiutoriŭ şi un lo-

www.dacoromanica.ro

gofăt, de aceia i să scria poşlinariului de Galaţi Petre Sechilarie să trimeată la Iaşi pe fiul său Dimitrache spre a merge la numita zăstavă cu numitul rînduit".

— Văderiĭ, sat în partea de Nord a judeţului Brăila, pe malul drept al Siretului şi în apropiere de Dunăre, era o neînsemnată zăstavă. „Poşlinariul de Galaţi", negăsind pentru acea zăstavă „om cu bună ştiinţă, care să priimiască leafa hotărîtă, va rîndui un slujitoriŭ cu o maĭ mică liafă, căruia îĭ va face revisie maĭ adesăoriĭ".

— Un mare exportator de caĭ în Turcia, Mîrza Alĭ-beĭ, era cunoscut bine Caseĭ. Cînd va avea a maĭ trece vre un transport de caĭ, să dea chezăşie acolo la Galaţi, cum şi maĭ înnainte s'a urmat.

— Un ordin: 20 edecuriĭ de săŭ descărcate în Galaţi să nu se sloboază fără plata poşlineĭ.

— „Surecciul de la Ţănutul Covurluiului, care strănge vite saŭ alte atingătoare de acest predmet, pentru care poşlinariul trebuie să fie totdeauna cu mare deşteptare", ceruse Caseĭ o cantitate de săŭ.

— Un vapor de la Brăila, aducînd 18 putiniĭ cu săŭ, le-a descărcat la Galaţi, în magazia sa, ca să le iea vaporul din Ţarigrad, Dar un asemenea săŭ nu poate întra în Principat şi, întrînd, nu poate ieşi fără a plăti maĭ întăiŭ poşlina. Isprăvnicia să dea siguranţă pentru plata poşlineĭ, şi poate ridica săul. Se aştepta deslegare de la administraţie pentru acest săŭ.

— Omul luĭ Mîrza Alĭ-beĭ avînd să treacă peste Dunăre 32 de caĭ, poşlinariul să li sloboază trecerea fără oprire. Alĭ-beĭ saŭ omul luĭ eraŭ îndatoraţiĭ însă să înfăţişeze biletul Caseĭ că aŭ „siguripsit" saŭ plătit poşlina; altfel nu i se învoia cererea.

— Ordin curios: „De acum raporturile ce veĭ trimite Caseĭ, să nu le triimiţiĭ în dialectul moldovenesc, căcĭ nu să pot înţelege cele ce scriĭ, fiind scrisă răŭ foarte, ci veĭ răportui în dialectul grecesc, cu toată lămurirea". No. 134 din 10 April.

— Vaporul Pononia *(Bologna)* a adus 54 de putiniĭ de săŭ pe care le-a descărcat la Galaţi: să procedeze ca şi cu cele 18 putiniĭ.

— Un neguţător Pandia a cumpărat şepte edecuriĭ de săŭ.

— În luna April s'aŭ exportat numaĭ 1.400 de ocă de săŭ.

— Cineva voieşte a trece în Transilvania 79 boĭ.

— Alĭ-Efendi exportează săŭ la Constantinopol, plătind poşlină

www.dacoromanica.ro

40 de galbeni; acești bani să se numere zarafului Leiba Kahana.

— Niște Țigani au trecut pe la Vădeni 31 de bivoli la Brăila, fără să scoată „pozvolenie“ de la Casă; aveau însă răvașul ispravnicului, căruia îi va da Vistieria poruncă să plătească poșlina.

— Negustorul Pidimonte (Pindemonte) exportă 7.644 ocă de untură de porc. Aceasta e slobodă a se exporta fără plată de poșlină. Dar, ca nu cumva supt numire de untură de mascur să se „caciardisească“ și său, poșlinariul e dator a cerceta vasele în care ar fi pusă untura, cu cea mai mare scumpătate.

Casa avînd știință că la Galați se află 70.000 de ocă de său, pe care „negutătorii pre furiș l-au cărat la Ibrăila, și poșlinariul n'are nicio știință, fiindcă se închide în casă și nu umblă cercetînd pe unde se află săul, apoi, de este vrednic și cu nedormire, ca să nu aducă păgubire Casăi, bine, iar, de nu, se va orîndui altul în locu-i“.

— Mîrza Alî-beĭ a mai trecut 43 de cai, apoi alți doi.

— Un giambaș, Ilie Radu Palade, plătind poșlina pe șepte catîri, i-a trecut în Muntenia pe la Focșani, și, negăsind preț după a sa mulțămire, nu i-a vîndut. Vrînd a-i trece peste Dunăre pe la Galați, are drept geambașul a-i trece în curgerea acestui an pănă în luna luĭ Decembre, fără altă plată, iar după trecerea acestui termen este dator a plăti poșlina.

— La 12 Iulie 1839 Mîrza Alî-beĭ a mai trecut 42 de cai.

— O scrisoare către Negroponte să o înmîneze poșlinariul.

— Un Armean exportă în Turcia nouă catîri, o iapă și un mînz, plătind poșlina numai pentru treĭ capete la Galați, iar pentru șepte avînd biletul poșlinariului de la Focșani.

— La 22 Iulie au trecut pe la Vădeni în Muntenia treĭ catîri și o iapă.

— Mîrza Alî-beĭ trece 50 de cai peste Dunăre, apoi alți 48. A trecut pănă la 31 Iulie 295 de cai (165+40+42+48).

— Negustorul jidov Marcu Kolos din Botoșani a pierdut sau i s'a furat „pozvolenia“ de plată liberată de revisorul provincieĭ Bucovineĭ pentru 138 boi pe cari voia să-i treacă pe la Mamornița în Austria.

— Un Turc a „embarcarisit“ 5 cai.

— Pasageri ce călătoresc din Principat peste hotare, cu trăsuri trase de cai și călări, la întoarcere vînd caiĭ și-i schimbă, și,

www.dacoromanica.ro

astfel făcînd export, nu este „siguripsită“ plata poşlineĭ; eĭ nu voiesc a lua „bileturĭ“, saŭ, luîndu-le, se întorc pe la alte „zăstave“ şi nu le arată: de aceia Casa intervine către Vistierie, şi aceasta dă ordine ispravnicilor ca fieştecare pasager să se înfăţişeze maĭ întăiŭ la poşlinariŭ, care-ĭ „va slobozi fără plată reghie de numerul, coliorul şi aniĭ cailor“, pe care la întoarcere este dator a o înfăţişa poşlinarilor pe la orĭce „zăstavă“ ar trece.

— În cursul lunieĭ August aŭ trecut 1.835 ocă de săŭ.

— Un Turc trece treĭ caĭ; Mîrza Alî-beĭ 11 caĭ.

— Se trage o poliţă de 150 de galbenĭ asupra lui Leiba Cahana.

— Un geambaş ceruse să treacă şi el caiĭ peste hotar şi să plătească poşlina numaĭ în casul cînd ar vinde caiĭ. Se răspunde că să plătească poşlina şi, de-ĭ va vinde, orĭ de nu, aceia rămîne pe sama sa.

— La 24 Septembre s'aŭ furat Spătaruluĭ potereĭ treĭ iepe şi un mînz. Se comunică poşlinariuluĭ semnele şi marca, pentru ca să fie cu luare aminte cînd trec geambaşiĭ peste hotare, ca nu cumva să fie amestecate şi iepele maĭ sus însemnate.

— La trecerea peste Dunăre a fieştecăruĭ Mocan, să se facă numărătoarea oilor şi să se însemne în dosul biletuluĭ cîte aŭ trecut, şi la întoarcere să se adeverească şi cîte s'aŭ întors.

— Se confirmă primirea uneĭ putinĭ micĭ cu icre negre, dar nu se ştie cuĭ să se predea.

— Poşlinariul să nu maĭ trimeată corespondenţa în plicul departamentuluĭ, căcĭ se întărzie, ci în plicul Vistierieĭ.

Căpitanul Marcu Desuda a „caciardisit“ niştе săŭ. El se apără însă că l-ar fi adus de la Brăila. „Cinstita Vistierie luînd cunoştinţă, aŭ poruncit părcălăbieĭ spre a împlini cotrobonta acea sumă de săŭ caciardisită de pomenitul“. Poşlinariuluĭ se porunceşte să stea cu sîrguinţă întru aceasta, spre a se urmà despăgubirea hotărîtă.

Anton Oprescu.

ANEXE.

Casa poşliniĭ vitelor.

Neguţătoriul Solomon Aizic ari a treci în Austriia pe la Mamorniţă 76, adică şaptezăcĭ şi şasă boĭ, pe cari, pentru că aŭ plătit poşlina hotărîtă aice la Casă, să vor slobozi a treci piste

www.dacoromanica.ro

hotar, fără să să supere la margini cu vre un fel de cereri, iar, pozvoleniia aceasta oprindu-să de către poşlinarĭ şi adiverindu-să în dos de a lor trecere, să o şi trimată îndată la Casă.

1833, Avgust 21.

(Iscălitură neinteligibilă.)

Casăer...

Pecete neagră de 42 mm. diametru Inscripţia: „Pecete poşlianiĭ vitilor ci trec pisti hotar 1833“ începe de sus, de la dreapta spre stînga. În cîmp un cal, în mijlocul uneĭ ghirlande formate din două ramurĭ.

(V-o :)

Poşlinar de Mamorniţă.

Şaptezăcĭ şi şase boĭ ce prin această pozvolenie coprind, trecând hotarul în Austriia, s'aŭ încredinţat şi de noĭ. Poşlinar:

Grigore Zosima.

(cuvinte evreieştĭ.)

1833, Avgust 27.

A. O.

II. Hrisovul tîrgului Moineştĭ.

Tîrgul Moineştiĭ de la Ţănut[ul] Bacăuluĭ, proprietă a dumn[ealuĭ] Alexandru Gheorghiu Mavrocordat, în care noĭ gios iscăliţiĭ ne aflăm lăcuind şi neguţătorind, neavînd o statornică alcătuire între dumn[ealuĭ] Hatmanul şi între tărgoveţĭ, pentru folosul ce să cuvine a da proprietariuluĭ, noĭ înşuşĭ, ca uniĭ ce gustăm plăcerile odihneĭ şi a înavuţăriĭ noastre pe moşiia şi tîrgul dumisale, nu am suferit maĭ mult neodihna cugetuluĭ nostru; şi prin sfatul nostru de obştie am hotărît şi hotărîm următoarele condiţiĭ în folosul proprietariuluĭ moşii, care de astăzĭ şi în vecĭ să să păzască neclintite şi neschimbate, nicĭ de dum[nealuĭ] Hatmanul, nicĭ de urmaşiĭ dumisale, nicĭ de oricine va fi după vremĭ stăpînitoriŭ Moineştilor; pe temeiul cărora condiţiĭ am rugat şi pe Ocîrmuire ca să ni să facă şi hrisov gospod spre statorniciia îndatoririlor, prin care sigurapsîndu-să drisurile, şi lipsind îndoiala fieştecărue, să să îndemne şi alţĭ neguţătorĭ de pe aiure a-şĭ mută statorniciia şi neguţătorie în acest tărg Moineştiĭ, carele,

**

www.dacoromanica.ro

ca unul ce să află aproape zastava graniță Transilvanieĭ, este și de folos negoțuluĭ țăriĭ Moldoveĭ, slujind ca un antrepò al multor articole de negoț. Condițiile dar a îndatoririlor de maĭ înnainte, ce era vremelnice, rămăind desființate și răsuflate, de astăzĭ, și în vecĭ, vor sluji următoarele:

1-iŭ). Fieștecarele târgoveț să avem a plăti dum[nealuĭ] Hatm[anuluĭ] căte șasă leĭ de fieștecare stânj[en] g[os]pod de loc măsurat în lat la fața ulițiĭ, a căruia loc lungime ce merge către dosul dughenilor, ajunge păr la treĭzecĭ și cincĭ stânj[enĭ]. Aceștĭ căte șasă leĭ de fieștecare stânj[en] a latuluĭ de la fața ulițiĭ să s[ă] plătiască de noĭ fără osăbirea stărilor saŭ a binalilor, ci de o potrivă, în tot șirul ulițiĭ, de la o rohatcă și păr la altă rohatcă, înțelegîndu-s[e] că plata aceasta urmiază pe locurile de lăcuință, cu această osăbire că, dacă vre unul din noĭ nu va plăti bezmenul stânjânilor până în treĭ anĭ de rînd, să să [i]ei binaoa pentru proprietate, spre dispăgubire.

Al 2-lea). De toată vadra de spirt de orĭce product, de douasprezeci ocă vadra, ce să va vinde în tîrg cu oca, saŭ s'ar mută de la o mînă la alta în acest tîrg, spre întrebuințare, în vasă marĭ saŭ și în balerce, păr la orĭcare măsură, precum și acel ce s'ar vinde la alțĭ streinĭ de pe afară cu balercele, păr și la douăzecĭ vedre una, vom plăti căte treĭ leĭ și zeci părale de vadră, după măsurătura vasuluĭ cu cotul, iar pentru rachiul saŭ horilca ce s'ar rădica din tîrg și s'ar duce aiure cu polobocul de la douăzecĭ vedre și în sus saŭ cu butca întriagă, spre vînzare, nu avem să plătim nimică pe acel vas.

Al 3-le). Pentru tot vinul ce vom aduce în tîrg și-l vom întrebuința, orĭ prin casele noastre, saŭ îl vom vinde cu oca în tîrg, saŭ de la o mînă la alta îl vom mută aice în tîrg prin vînzare, măsurîndu-să vasul cu cotul stăpînirĭĭ, pe cîtă apă va cuprinde împreună cu drojdiile, socotindu-să vadra de doîsprezeci ocă, vom plăti fieștecarele cîte treĭzecĭ și doî parale de toată vadra.

Al 4-le). Pentru vinul ce ar fi adus în tîrgul acesta, și, neputîndu-s[e] petrece, îl vom scoate din tîrg în buțĭ saŭ în poloboace, și-l vom duce aiure spre vînzare, vom plăti cîte zece părale de toată vadra.

Al 5-le). Pentru vinul ce am vinde la alțĭ streinĭ de pe afară, păr la cincĭsprezeci vedre una, vom plăti pe vadra de douăs-

www.dacoromanica.ro

prezeci ocă iarăşĭ cîte treĭzecĭ şi două de părale, precum să cuprinde la pontul al treile.

Al 6-le). Pentru fieştecare vită albă, mare saŭ mică, păr şi mînzatul ce să va tăia în tărg la căsăpie, să aibă a plăti căsapul proprietariuluĭ cîte patru leĭ, cîte un leŭ de viţălul neînţărcat, şi cîte doîzecĭ părale de fieştecare oaie saŭ miel.

Al 7-le). Pentru fieştecare vadră de păcură de cincĭsprezeci ce ar eşi din tîrg din Moineştĭ afară, să plătim căte cincĭspreci părale, adecă cîte una pară de toată oca, cuprinzăndu-să supt această plată şi păcura ce o ar cumpăra târgoveţiĭ de pe la alte moşiĭ şi o ar păstra pe la casăle lor în tîrg.

Al 8-le). Aceĭ ce aŭ deschis gropĭ de păcură, saŭ vor maĭ deschide şi altele de acum înnainte, orĭ la cîmp afară de tîrg, saŭ pe locurile casălor saŭ a dughenilor cuprinsă supt bezmen, vor plăti saŭ vor da în natură din cincĭ vedre de păcură o vadră proprietariuluĭ, fiind acesta un product de negoţ; şi, afară de această cincime, gropaşiĭ ce vor deschide groapa de păcură, vor da proprietariuluĭ o driapta parte din căte părţĭ vor prinde la tovărăşia gropeĭ, după cum s'aŭ păzăt obiceiul şi păr acum.

Al 9-le). Pentru păcura ce să va vinde în tîrg pe la dughene cu oca, ce aŭ fost de-apururea supusă otcupuluĭ proprietăţiĭ, vor plăti cumpărătoriĭ otcupuluĭ după cum să va învoi cu proprietariul.

Al 10-le). Treĭ capete de vite albe, bez viţălul sugaciŭ, să fim volnicĭ a ţîneà pe moşia tîrguluĭ Moineştilor fără plată, iar, piste treĭ vite ce vom avè maĭ mult, vom plăti cîte doĭ leĭ de toată vita pe vară, asămene şi pentru treĭ capre, cine nu va avè vacă, să nu plătiască nimică.

Al 11-le). Acel ce dintre tîrgoveţĭ ar face velniţă pe această moşie, vor plăti ca un bezmen cîte zeci părale de toată vadra de doîsprezecĭ ocă spirt.

Al 12-le). Pentru casăle de lăcuinţă de la mahală, a cărora loc ar cuprinde în lung pără la cincĭzecĭ stînj[enĭ], iar în lat păr la patrusprezeci stănj[enĭ], vor plăti cîte treĭzecĭ leĭ pe an bezmen, fără ca să s[ă] întindă maĭ mult peste îngrăditurile de astăzĭ, precum şi aceĭ ce vor fi avînd cuprins loc maĭ mult de această sumă de maĭ nainte, vor plăti după această analoghie.

Al 13-le). Pe vitele ce se vor aduce de vînzare la iarmaroace şi la zăle de tărg, să va lua mortăsăpie cîte treĭzecĭ părale de fieştecare vită albă, iar de oai cîte opt părale.

www.dacoromanica.ro

Al 14-le). Pentru tot carul cu doĭ boĭ saŭ cu doĭ caĭ, în care să vor aduce proviziĭ de vănzare la zăle de tîrg și iarmaroace, să va lua cîte doăzecĭ părale de fieștecare jug, havaet proprietățiĭ; piste săptămînă însă de la asămine proviziĭ să nu să ei nimică, dacă s'ar aduce la vînzare, precum nicĭ pe lemnile de foc să nu să ei nicĭun havaet, nicĭ chiar la zîle de tîrg.

Al 15-le). Pentru o căruță cu doĭ caĭ saŭ cu un cal cu marfă, băcălie saŭ pește ce s'ar aduce de vînzare orĭ în care zî, să plătiască cîte cincĭ leĭ acel cu marfa, adecă streiniĭ, iar nu tîrgoveții.

Al 16-le). Pentru o căruță cu doĭ caĭ saŭ cu un cal, încărcată cu marfă lipțcănie saŭ brașovenie, vor plăti treĭ sorocoveți stăpînĭ mărfiĭ, adecă streiniĭ, iar nu tîrgoveții.

Al 17-le). Pentru havaetul cîntariuluĭ vom plăti proprietariuluĭ căte zeci părale pe toată suta de ocă de povoară de cîntărit.

Al 18-le). Pentru havaetul cotuluĭ vom plăti cîte un leŭ pe tot vasul de la patruzecĭ de vedre în sus, și cîte doăzecĭ părale de tot vasul de la patruzecĭ de vedre în gios, iar de o putină cîte zeci părale.

Al 19-le). Contractieriul pităriilor să aibă a plăti proprietariuluĭ cîte doĭ părale de toată oca de pănе coaptă, de vînzare, fără a încărca aceste doĭ părale la vînzare păini în tîrg piste tacsîia ce va pune Ocîrmuirea pe la alte tîrgurĭ.

Al 20-le). Contractieriul mumgeriilor din acest tîrg să aibă a plăti proprietariuluĭ cîte zeci părale de toată oca de lumănărĭ de săŭ, de vănzare, și cîte un leŭ de toată oca de lumănărĭ de ciară, fără ca să le încarce la vînzare în tîrg piste tacsîia ce va pune Ocîrmuirea pe la alte tîrgurĭ.

Al 21-le). Cine va prinde loc ca să-șĭ facă casă saŭ dughiană din noŭ în Moineștĭ, afară de bezmenul statornicit, cîte șasă leĭ de tot stănj[enul] pe an, va maĭ da un havaet cîte un galben de tot stănj[enul] în lat, ca o dare odată pentru totdiauna, bez hotărîtul bezmen.

Al 22-le). Școlile, feredeul, țintirimul și doă lăcuință, una a rabinuluĭ, alta a hahamuluĭ Jădovilor, pe aceste nu să va plăti bezmen.

Al 23-le). Pe locul hudițălor din tărg să nu să plătiască bezmen nicĭ cum.

Al 24-le). Șasă iarmaroace ce sînt statornicite de să fac în

www.dacoromanica.ro

Moineștĭ piste an, aceste vor fi împărțîte, ca treĭ iarmaroace să s[ă] adune în meidanul de la biserica Sfîntuluĭ Gheorghe, și treĭ iarmaroace la meidanul Sfîntuluĭ Neculaĭ, făcîndu-să vrăstat, iar adunarea zîlelor de tîrg să să facă la mijlocul tîrguluĭ.

Aceste fiind condițiile statorniceĭ îndatoririĭ din partea noastră în doîzecĭ și patru ponturĭ, am iscălit în Moineștĭ, anul una mie opt sute patruzecĭ și patru, luna Oct[omvrie] în doîzecĭ și cincĭ zăle".

(Urmează iscăliturile.)

Publicat, după originalul în Bibl. Ac. Rom., de d. Nicolăiasa.

DĂRĬ DE SEAMĂ.

St. Nicolaescu, *Petru-Vodă cel tînăr și Petru-Vodă Șchiopul*, Bucureștĭ 1915.

„O chestie controversată" e sub-titlul acesteĭ lucrărĭ. De fapt, *nu* e. Îndată după apariția broșurĭĭ d-luĭ N. Bănescu („Un poème grec vulgaire relatif à Pierre le Boiteux, Bucureștĭ 1912), în care un poem grec ni arăta pe Petru, Domnul muntean, fiul Chiajneĭ, ca mort îndată după mazilia luĭ, decĭ cu mulțĭ anĭ înnainte de suirea pe tronul Moldoveĭ a luĭ Petru Șchiopul, spuneam apriat, în „Neamul Românesc literar" pe anul 1912, pp. 577-9: „Rămîne admisibilă numaĭ părerea că în adevăr copilandrul Domn, izgonit din Scaun, a încetat din viață în curînd. Dar atuncĭ cine e Petru Șchiopul?.. De sigur altul: o rudă, un frate al luĭ Alexandru-Vodă, fiul altuĭ Mircea și înlocuitorul în Domnie al luĭ Petru". Și, în „Buletinul frances al secțieĭ istorice a Academieĭ Romîne", II, p. 39: „Ceia ce interesează maĭ mult în acest opuscul e mărturia indubitabilă că tînărul principe a murit îndată după depunerea și exilul săŭ. Trebuie să se admită decĭ că Petru Șchiopul, Domn al Moldoveĭ de la 1574, e altă persoană, frate, cum zic izvoarele contemporane, al luĭ Alexandru, Domnul Țerĭĭ-Românești, și fiul altuĭ Mircea (fiŭ al luĭ Mihnea, și nu al luĭ Radu-cel-Mare". Îndată, într'o nouă ediție din cărticica sa de Istoria Romînilor, d. D. Onciul primi rectificarea.

Decĭ hotărît că d. Nicolaescu n'are dreptate cînd, de și reproduce întăia din aceste declarațiĭ ale mele, în care nu lipsesc argumentele, chiar dacă ele nu sînt presintate decît în margenile unuĭ articol

www.dacoromanica.ro

de revistă literară, spune totuşi că eŭ „fac numaĭ întrebarea, dar nu şi demonstrarea". Şi decĭ nu poate fi rost de a declara că e „numaĭ un pas făcut înnainte", rămîind „a se deslega problema" de d-sa. Şi nicĭ n'am spus că Ureche cronicarul afirmă unitatea celor doĭ Petru-Vodă, ci numaĭ că „pare a afirma" (textul mieŭ e reprodus, iarăşĭ, de d. Nicolaescu).

Încolo, avem, pe 33 de paginĭ, comunicărĭ preţioase de informaţie inedită. D. Nicolaescu a visitat mănăstirile Athosuluĭ, şi d-sa e, ca funcţionar, în măsură de a cunoaşte ce comorĭ necunoscute încă se cuprind în Archivele Statuluĭ.

Astfel actul din 1568 prin care Petru Munteanul numeşte pe „părintele" săŭ Mircea-Vodă şi pe „mamă-sa" Chiajna (din respect, zice „părinte" şi luĭ Alexandru Lăpuşneanu din Moldova), actul din 1586 prin care se vorbeşte de „răposatul Pătru-Vodă cel Tînăr" (faţă de Petru-Paisie), „feciorul Mirceĭ-Vodă" (pp. 7, 9). Din firmanul reprodus pe p. 10, nota 1, reiese — *dacă* traducerea e bine făcută — că Petru nu maĭ trăia la 20 Octombre 1569, dar din documentul slavon tradus în text nu reiese că Alexandru-Vodă a fost numit atuncĭ cînd Petru şi murise: moartea acestuia n'a putut urmă imediat mazilia („mănăstirea de la podul Colintineĭ", pare a fi Plumbuita). Raportul informatoruluĭ imperial la Constantinopol din 27 Novembre 1568 spune că Petru, tînăr de 23 de anĭ, *chemat* la Constantinopol fără prealabilă depunere, a fost, nu închis, ci aşezat în rîndul oaspeţilor Seraiuluĭ în seara de 2 Iunie, pentru a fi turcit (după altă ştire, la Şepte Turnurĭ; VIII, p. 129, no. CLXXXV). Adusese cu sine patruzecĭ de sarcinĭ de aspri („samos" vine din germ. *Saum*), din care 21 pentru tribut, ceia ce-ĭ dă cifra atuncĭ. Se iea de haznaua împărătească tot, afară de 10.000 de aspri „pentru întreţinerea familieĭ", de frîiele cailor şi de treĭ veşminte: unul de brocard de aur, altul de postav „atalic" (de Satalieh), al treilea, de Damasc. Pe cînd ceauşĭ mergeaŭ să aducă pe Chiajna, pe ceĭ doĭ fraţĭ şi Vistieria — ceĭ 130.000 de galbenĭ aĭ luĭ Mircea-Vodă, îngropaţĭ în grajd —, „tînărul era foarte bolnav " (*iuvenis valde aeger est*; „molto amalato", p. 584, no. DLXIII). Dar încă la sfîrşitul luĭ Iulie Chiajna, trimeasă în Asia, se întorcea, stăruind pe lîngă soţia favorită a Sultanuluĭ, şi pe lîngă sora eĭ, văduva Viziruluĭ Rustem; la Galipoli ea-şĭ aştepta fiul, liberat din Seraiŭ, pentru a merge cu toţiĭ la Conie. Şi în acest moment se şi nu-

www.dacoromanica.ro

mise Alexandru, adus de la Alep. De și „n'avea multe zile“ („in multum aevum non perennatus“), Petru nădăjduia să recapete Domnia. Dar „la 5 Septembre *a venit veste de moartea lui Petru Voevodul românesc surgunit, care fusese trimes la Conie; a fost consumat de durere pentru despoiarea de Domnie și de averile părintești, precum și de durerile trupești, grăbindu-i-se însă moartea prin otrava dată pe furiș*“ („quinto Septembris nunciata est mors Petri Vaivodae Moldaviae exulis, in Iconium deportati: consumptus est animi [dolore] ob dominii opumque paternarum privationem et corporis doloribus; obitu tamen per venenum clam administratum etiam maturato“; Hurmuzaki, II, pp. 585-6, no. DLXVI, precum și toate rapoartele de la 12 Maiŭ înnainte, *ibid.*, p. 580 și urm.). A se compara aceste știrĭ cu cele venețiene din volumul VIII al colecțieĭ Hurmuzaki, precum și cu cele genovese din volumul XI.

Pentru numirea luĭ Alexandru, la 14 Iunie, și plecarea luĭ la 17 v. povestirea ce am dat-o, după toate izvoarele, în prefața aceluĭ volum XI din colecția Hurmuzaki, p. XIX. Încă de la 2 Iunie i se arătase luĭ Alexandru, înnaintea boierilor, că e numit. Firește credeam atunci că vestea despre moarte e o greșală.

Adăugim că tot ce privește căsătoria luĭ Petru cu Doamna Elena se află în aceiași prefață a mea. Inscripția de pe Evanghelia de la Dionisiu, la Muntele Athos, ca și aceia de la Curtea Veche din Bucureștĭ, eraŭ cunoscute la noĭ: cea d'intăiŭ prin studiul mieŭ despre Muntele Athos, cealaltă prin ale mele *Inscripții*, I, pp. 260-1 (reproducerea d-luĭ Nicolaescu lasă la o parte un rînd). Fresca de la Galata pe care o dă d-sa la p. 13, e luată, fără a se indica aceasta, după planșa ce împodobește volumul XI din colecția Hurmuzaki, pe care d-sa natural, îl și cunoaște.

Probele de trăție ale luĭ Alexandru-Vodă cu Petru Șchiopul (p. 13 și urm.), în parte împrumutate luĭ Hasdeŭ, trebuiesc raportate la cele din aceiași prefață, pp. XV-VI. Elena, fiica luĭ Alexandru, e îngropată la Radu-Vodă, în Bucureștĭ *(Inscripții*, I, pp. 246-71, no. 553). Dar sîntem mulțămitorĭ d-luĭ Nicolaescu pentru revelarea poftelor de Domnie, contra luĭ Alexandru, ale ciudatuluĭ Oprea Găină Voevod, ale căruĭ moșiĭ fură confiscate. D-sa a avut în mînĭ un document din 1625 care privește această intrigă (p. 17, nota 1).

www.dacoromanica.ro

Interesant e și darul făcut încă din 1625 de Domnii noștri mănăstirii Dușco (p. 21, nota 1). Tot așa daniile la Athos ale lui Petru Șchiopul, p. 28, nota 2. Și, în sfîrșit, dania satului Cudrevinți de fiica lui Petru Șchiopul către mănăstirea Sfîntu-Sava (pp. 33-4).

Scrisorile privitoare la Mărioara Adorno-Vallarga sînt acum reproduse, după revisuire, în vol. XIV din colecția Hurmuzaki. La Alexandru-Vodă să se adauge și notița noastră din *Documente geografice*, 1900, pp. 14-5. Actul lui Radu-Vodă din 1618 (p. 23) nu e inedit; scrisoarea din „25" (=15) Maiu 1510, citată după Engel și Șincai, se află în vol. XV din colecția Hurmuzaki, pp. 221-2. „Filstich", prelucrătorul cronicii muntene, nu e un izvor. Textul original al Croniceĭ, în versiunea care nu cuprinde Viața lui Nifon, l-am dat în *Cronicile muntene* („Analele Academieĭ Romîne", XXI, p. 7). Tot așa și pentru o citație anterioară, după cutare compilație tărzie. Pasagiul despre Doamnele lui Petru Șchiopul trebuie raportat și el la Prefața volumului XI din colecția Hurmuzaki; întrebuințarea de un autor într'un loc a altuĭ autor nu dă acestuia dreptul de a se cita pe sine decît atunci cînd în locul acela s'a adaus ceva nou. Dar e liber oricine ca, trecînd peste predecesorĭ, să citeze direct izvorul. Inscripția de pe mormîntul Despineĭ, fiica lui Petru Șchiopul, se află în *Inscripțiile* mele, vol. I. *Documentele slavo-romîne* ale autoruluĭ reproduc, fără a se arăta originea, lecturile mele.

Le sfîrșit, folositoare genealogie (nu „descendență") a celor doĭ Domnĭ.

N. Iorga.

* * *

D. Onciul, *Din trecutul Bucovineĭ*, Bucureștĭ 1915 (extras din „Convorbirĭ Literare").

În această conferință, d. D. Onciul presintă cu argumente noĭ teoria „cnezilor bolohovenĭ" aĭ analelor ruseștĭ, pe carĭ-ĭ crede veniți din Ungaria cu acea organisație cnezială, caracteristică și pentru Romînii de supt Coroana Sf. Ștefan. O mare emigrație din Ardeal ar fi pornit odată cu așezarea stăpînirii ungurești și cu colonisarea Secuilor în veacul al XI-lea și ea s'ar fi oprit numaĭ în al XIII-lea veac, din causa consolidăriĭ Statuluĭ tătăresc al stepeĭ pănă în Carpați.

Apoĭ autorul pune în legătură regimul chenezial în genere cu

www.dacoromanica.ro

întemeiarea Domniei Moldovei. D-sa admite ca mai veche Capitală decît Baia Cîmpulungul, care n'a fost însă niciodată oraș și nu presintă ruine de biserică domnească și de Curți, care, în sfîrșit, a rămas totdeauna un Ținut păstoresc, neputînd oferi descălecătorilor soliditatea și însemnătatea economică a unui oraș.

D-sa admite, cum se știe, un Voevodat nordic al Șepeniților (sau Sepeniculuĭ), care s'a contopit apoĭ cu Statul luĭ Bogdan: Dlugosz vorbește, la 1359, de ciocniri cu Polonii ale unuĭ Petru fiul luĭ Ștefan, care se luptă pentru Domnie cu fratele Ștefan. Părerea este și a d-luĭ Nistor. N'aș putea-o admite pe singura mărturie a luĭ Dlugosz. De alminterea acesta vorbește de o luptă *pentru Moldova* și pune în legătură pe acești Domni cu însăși originea italiană, „volscă" a Romînilor, cari ar fi luat „obiceiurile" Rutenilor, izgonindu-i cu atît mai ușor din această Moldovă, care ar fi fost mai întăiu rusească. Dar ce mă hotărăște mai mult, sînt chiar aceste nume de Petru și Ștefan, care aparțin datineĭ Maramurășenilor, așa încît nu poate fi vorba de o *altă* dinastie decît de a luĭ Bogdan: Ștefan e de la Sfîntul rege patron al Ungarieĭ, Petru de la Scaunul roman, al Sfîntuluĭ Petru, ocrotitor al Coroaneĭ apostolice. *Alte nume aŭ pătruns în dinastia moldovenească pe calea altor legături politice:* Roman e de la Rutenĭ, Alexandru de la Domniĭ muntenĭ, cari și eĭ îl luaseră din Balcanĭ, unde se cetia cu patimă romanul slavon al luĭ Alexandru Machedon. Iuga și Bogdan sînt caracteristice nume maramurășene, ca și Lațcu (cf. Andreĭ al luĭ „Laczk" între demnitariĭ contemporanĭ aĭ Ungarieĭ).

Este deci extrem de probabil că, la o dată ceva mai tărzie decît 1359, — Dlugosz reproduce, evident, o legendă a familieĭ Olesznicki, și 1359 e pentru dînsul data tradițională, aflătoare și în cronicĭ, pentru însăși întemeierea Moldoveĭ, — fiind pentru el aceștia ceĭ d'intăiu Domnĭ moldovenĭ[1] —, s'a dat o luptă pentru tron între aceĭ feciorĭ aĭ Mușateĭ, Petru și Ștefan, dintre cari cel d'intăiu a domnit, iar cel de-al doilea n'a căpătat puterea decît după al treilea frate, Roman. Tatăl, — cu numele de Ștefan la Dlugosz, dar care după d. Onciul, care înfățișează argumente nouă (p. 22 nota 1), s'ar fi chemat Petru, de unde și numele fiuluĭ său

[1] „Provincialiĭ ungurĭ" cari sprijină pe Petru înseamnă numaĭ „oameniĭ de țară" supușĭ Ungarieĭ. De alminterea Dlugosz scrie în epoca antagonismuluĭ ungaro-polon.

***

www.dacoromanica.ro

celuĭ maĭ mare[1], — al luptătorilor a putut fi un simplu boier. V. și „Condițiile de politică generală în care s'aŭ întemeiat Bisericile românești în veacul al XIV-lea și al XV-lea", în „Analele Academieĭ Romîne", XXXV.

Existența acestuĭ Voevodat n'ar fi, de altfel, explicabilă nicĭ prin împrejurările în care aceste Ținuturĭ aŭ trecut de la Ruso-Litvanĭ la regiĭ Polonieĭ.

De și n'am plecat de la aserțiunea mea în *Geschichte des rumänischen Vollkes*, I, p. 285, revin astfel la dînsa.

Titlul luĭ Roman-Vodă de „Voevod al Moldoveĭ", dar și „moștenitor a toată Țara-Românească, de la munțĭ până la țermul Măriĭ", e în legătură cu titulatura Voevozilor Țerii-Românești și cu noua rivalitate față de dînșiĭ.

Elocventă e (pp. 17-8) combaterea pretențiilor pe care le ridică Rutenĭĭ — încă de la Dlugosz — de a fi anterioriĭ Romînilor. Se poate cunoaște partea unde eĭ aŭ fost cîndva — dar simțitor înainte de întemeierea Moldoveĭ — prin finala *-ăuți* din numele satelor. Însă trebuie să se observe că, de oare ce radicalul (v. Rădăuți; Radu nu e un nume obișnuit la Rutenĭ) e une orĭ românesc, se poate să avem a face cu o simplă adoptare — și adaptare — de sufix. Cu multă dreptate observă d. Onciul caracterul *sud*-slavic — pentru că e general românesc — al numelor de origine slavă din restul Moldoveĭ.

La amintirea bisericiĭ din Rădăuți (p. 31), unde e chipul luĭ Bogdan întemeietorul, delineat în vremea luĭ Ștefan-cel-Mare — reproducerea luĭ ar fi de dorit —, d. Onciul dă chipul luĭ Alexandru-cel-Bun. E interesant să-l apropiem de acela care se vede pe patrahirul de curînd descoperit (v. „Analele Academieĭ Romîne", XXXV, la p. 346): este o vădită asămănare în figură, în felul de a purta părul și barba și în veșmînt. De atuncĭ a fost în *biserica veche* un model contemporan, și putem admite că și *chipul luĭ Bogdan, luat după aceasta, are elemente de autenticitate.*

[1] Dar „Margareta văduva luĭ Petru Voevod, cavaler" din 1389 e *din diecesa de Vaț*, ceia ce împiedecă identificarea cu Mușata-Margareta noastră. În Cronica moldo-polonă se traduce vechea cronică moldovenească une orĭ cu greșelĭ; nicĭ într'un cas, n'a fost *alt izvor:* decĭ, dacă se spune *numaĭ aicĭ* că Roman e fiul unuĭ Petru, nu e basa suficientă pentru afirmație (Strijkowski a luat de la versiunea polonă a Croniceĭ moldovenești; Mitropolitul Dosofteĭ pune un atribut pentru rimă fără să fixeze o filiație).

www.dacoromanica.ro

Urmează o înfățișare a vicisitudinilor Sucevei și note asupra mănăstirilor bucovinene (ar trebui *neapărat* reprodus chipul lui Ștefan după țesătura de la Putna; s'ar putea face comparație cu portretul mural pe care am încercat-o mai sus pentru Alexandru-cel-Bun, — ba chiar cu mai mult folos). **N. Iorga.**

* * *

C. Auner, *Episcopia de Baia* (în „Revista catolică", I, 1915). Cercetare întinsă asupra episcopiei catolice de Baia. Se începe cu originile cetății, arătate prin pecete; în această privință era de citat și un studiu german al păr. D. Dan din Bucovina, care a găsit pecetea întreagă pe un act slavon din veacul al XVI-lea[1].

Pare că avem a face cu o lucrare mai veche, căci nu se pomenesc nici actele ce am publicat în volumul al XV-lea din colecția Hurmuzaki. Părerea că „civitas moldaviensis" ar fi Romanul, nu Baia, pe care o combate păr. Auner, a fost părăsită și de d. D. Onciul, în ultima-i lucrare, analisată tot aici. Nu e însă un argument temeinic pentru ca să admitem o Mitropolie moldovenească înnainte de Alexandru-cel-Bun — trimetem la studiul nostru din „Analele Academiei Romîne" pe anul 1913 asupra „condițiilor întemeierii Mitropoliilor" — și o reședință a ei la Baia (mai târziu, cînd Mitropolitul este, Capitala se mutase la Suceava). Și ne-am putea întreba dacă studenții din Cracovia, pomeniți între 1450 și 1453, toți Germani, erau din orașul sau numai din *țara* Moldovei (Barwinski, *Mironis Costini Chronicon*, p. VII); ceilalți însă sînt însemnați toți după orașe. „Costea Mușat" e un termen istoric care nu mai trebuie admis nici chiar în parentese, și el nu poate fi înlocuit nici prin *Ștefan* „Mușat".

Nu putem admite iarăși ca inscripția de pe mormîntul Doamnei Ana la mănăstirea Bistriței cuprinde o dată greșită: 1417 (cetirea uu poate fi greșită, căci *toți* au cetit așa) și că e, în schimb, adevărată data dintr'un document, de la 14 April 1415, al lui Alexandru (în care Ana e arătată ca ne mai fiind în viață), atunci cînd actul se află numai în traducerea germană (după o traducere românească) a lui Wickenhauser (*Moldawitza*, p. 59), care e totdeauna suspect.

Deci cade și ipotesa, seducătoare totuși, că Ringala, nu Ana, a fost aceia care, la 1415, întovărăși pe soțul ei la Sniatyn, unde

[1] In „Mitteilungen der k. k. Zentral-Komission f. Kunst. u. hist. Denkmale, Archiv-Sektion, Bd. VIII, H. 1", 1910.

www.dacoromanica.ro

acesta avu o întrevedere cu Craiul polon (pp. 95-7). Mai multă dreptate poate să aibă, după G. Popovici, autorul cînd pune la îndoială faptul că la 1410, după o inscripție latină reprodusă de Bandini, ar fi murit, îngropîndu-se la Baia, Margareta, soția lui Alexandru. Vom observa însă că inscripția spune numai că biserica s'a isprăvit, cu mănăstire cu tot, la 1410, și că Margareta, soția lui, *e îngropată acolo.* Nu urmează de aici că ea ar fi *murit* atunci, ci numai că rămășițele ei, aduse, poate, de aiurea, se află în acel loc (v. ale mele *Studii și documente,* I-II, p. XXXI).

Identificarea cu Margareta-Mușata ar avea, mărturisesc, plausibilitate (p. 98), dar ea nu s'ar putea admite decît dacă inscripția latină ar fi foarte tărzie. Mențiunea din Bandini despre „Margareta Unguroaica *(sic),* fiica Voevodului" Ștefan (cf. Auner, p. 116), s'ar raporta perfect la dînsa (v. și aici, p. 181). Dar toate acestea sînt ipotese.

Considerațiile părinteluĭ Auner despre împrejurările în care s'a întemeiat episcopatul și s'a clădit biserica (pp. 98-100) sînt ingenioase. Tot așa și acelea privitoare la condițiile divorțuluĭ Ringaleĭ, fiica luĭ Keystut (pp. 102-3). Une orĭ însă, ca pentru relațiile Moldoveĭ cu Polonia după divorț orĭ sensul cuvîntuluĭ „gentiles" într'un raport al episcopuluĭ Ioan, ipotesa se pierde în ingeniositate (p. 103). Cearta dintre Franciscanĭ și acest episcop e luminată și maĭ bine printr'un document noŭ ca întrebuințare.

Explicația legăturilor propagandeĭ husite în Moldova cu politica din ultimiĭ anĭ a luĭ Alexandru-cel-Bun (pp. 108-9) e aceia din cartea mea *Chilia și Cetatea-Albă.* Pentru opera literară maghiară a Husiților la noĭ trebuia citată, nu lucrarea ungurească a autoruluĭ, ci studiul luĭ Keinz pe care l-am semnalat întăiașĭ dată în „Archiva" din Iași (n'am colecția) și apoĭ în *Istoria literaturiĭ religioase.* Rațiunea pentru care episcopia fu mutată la Cetatea-Albă o arătasem în „Buletinul institutuluĭ pentru studiul Europeĭ sud-ostice", I, p. 158. **N. I.**

* * *

I. Bianu, *Însemnări autografe scrise într'o carte veche de Dosofteiŭ Mitropolitul Moldoveĭ (1663-1686),* (din „Analele Academieĭ Romîne", secția literară, XXXVI).

Între cărțile din biblioteca luĭ Constantin Cantacuzino Stolnicul care se află astăzĭ adunate la Academia Romînă — ni se

www.dacoromanica.ro

făgăduiește un catalog al lor — este și un exemplar din Cronica latină a lui Ioan Nauclerius (Colonia 1544), care poartă pe el, în frumoasa scrisoare aplecată a Cantacuzinului, însemnarea că „aŭ fost cumpărat (leatopisețul) de Mitropolitul Dositheŭ“ (nu scrie: Dosofteĭ), care a dăruit cartea „jupînuluĭ doftorul Iacov Pilarinŭ“, medicul de maĭ tărziŭ al Brîncoveanuluĭ (pe lîngă ce spune despre dînsul Del Chiaro, maĭ vezĭ și izvoarele arătate în a mea *Istoria literaturiĭ romîne în secolul al XVIII-lea*, I, pp. 39-40, 45, 350 nota 3), și anume „cănd aŭ fostŭ la Iașĭ cu oastea la anuluĭ 1685“ (împreună cu Șerban-Vodă, al căruĭ medic era decĭ; putem fixà și luna: Octombre; *Studiĭ și documente*, XI, p. 158), Pylarino cedînd apoĭ luĭ Cantacuzino acest prețios volum.

Și Dosofteiŭ a scris însă — după cum o făcuse și pe Βιβλίον ἱστορικὸν din Veneția, păstrat tot la Academie (v. Iorga, *Istoria literaturiĭ religioase*, pp. 198-9), o sumă de lucruri interesante pe care le reproduce în acest mic studiu d. Bianu. La început chiar spune că el a cumpărat „letopisețul cu 2 văleaturĭ (calendare): și cu cel pravoslavnic și cu cel lătinescŭ“, — și aceasta ca „să se afle la s[fă]nta Mitropolie“, — ceia ce înseamnă că aicĭ era un început de bibliotecă. El vede în această Istorie universală, pe lîngă „toate Împărățiile lumiĭ“, „vremile și nevoile s[fi]nteĭ Besiaricĭ și nevoința sfinților“. E foarte interesant, maĭ departe, că explicațiile se daŭ în parte și polonește; preocupația lexicală se vede prin tălmăcirea în românește a cuvintelor latine. Dacă, în față cu mențiunea luĭ Mucius Scaevola, Mitropolitul pune „Moghila-Vodă“ aceasta înseamnă, cum observă și d. Bianu, că el cunoștea legenda, înregistrată 'n *Orbis polonus* al luĭ Okolski, apărut la 1641, că Movileștiĭ se coboară din acest eroŭ roman („descendens ex familia Mutiorum“); numele de Mohilă ar fi venit de la movila de morțĭ făcută de sabia strămoșuluĭ; v. Papiu, II, p. 145. Unde spune de „pomino de pâine de ordz ce mînca S[fe]tii Vasilie“, trebuie să se înțeleagă: pominoc; în Ardeal datina pominoacelor către Vlădică s'a păstrat pănă în zilele luminate ale unuĭ Petru Pavel Aaron. Aiurea Vlădica face filologie văzînd în Geți, Gheți, strămoșĭ aĭ „Rumînilor“: „Gheți“, bieți (citează și cuvîntul „gheță“). ХЛѢ (p. 155) pare a fi H[erac]lă.

Maĭ departe Dosofteĭ știa așa de bine, după Cronografe, Istoria Bizanțuluĭ, încît la al doilea Iustinian pune pe margine că a Rinotmetul, cel cu nasul tăiat (cetește: ῥινοτμήτης), la Nichifor:

www.dacoromanica.ro

Nichifor Botaniat și la Alexe, la Manuil, etc.: „Comnin". Știe că Chersonul e „Crîmul" din zilele sale. În Ștefan-Vodă de la 1396 el vede un „frate al luĭ Alexandru-Vodă celuĭ Bătrîn, maĭ mare (fratele)"; luĭ Ștefan-cel-Mare îĭ zice: „cel Bun". Luteraniĭ îĭ sînt, ca revoltațiĭ contra Papeĭ, „tălharĭ". Iar, cînd cetește de rodirea pămîntuluĭ Suedieĭ, el înseamnă „ce frîmsiațe de țară: maĭ s[ă] potriviaște cu Moldova", pe care vedem decĭ cît o iubia.

— N. Iorga.

* * *

Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó, VI, Brașov 1915.

Pentru însemnările luĭ Mark Schonkenbonk, vezĭ maĭ sus, la începutul acestuĭ nr.

Cronica de familie a luĭ Benckner n'are nimic interesant.

Valentin Gockesch (1611-4) descrie pe scurt a doua luptă a luĭ Radu Șerban lîngă Brașov. Se pomenește și expediția românească din 1613 (pp. 10-2).

În „Saeculum decimum septimum", puține notițe, fără importanță.

Însemnările de la 1631 la 1660 cuprind veștĭ despre luptele din Moldova la 1653 (Romînĭ cu coasele taie în luptele luĭ Kemény; la 15 Iulie se aduce fratele luĭ Vasile Lupu și 23 de steaguri; se înseamnă tăiarea nasuluĭ luĭ Ștefăniță și moartea luĭ Mateĭ-Vodă; pentru 1655 mențiunea luptеĭ cu Seimeniĭ, din cari cad „vre-o mie" și se pierd din partea lor „la 37 de steguleț̦e". La 1-iŭ Iulie, tratat al Brașovenilor cu Constantin Șerban, prin trimeșiĭ Bunea Vistierul și Radu Mihalcea Comisul, cu făgăduială de a-l primi la nevoie (p. 57). Apoĭ așezarea luĭ Mihnea (p. 58) și a luĭ Ghica în Moldova (Gheorghe Ștefan fuge în Ciuc; *ibid.)*: ceĭ doĭ fugariĭ se întîlnesc la Făgăraș *(ibid.)*. Participarea luĭ Mihnea la expediția ardeleană din 1658 (p. 59). — Unele din aceste știrĭ, confus, și la Merten Schuller (p. 73) și Martin Albrich (pp. 112, 114-5; p. 117: Gyka, nu Sztoika). Laurențiu Kusch arată că Hatmanul Gavril, fratele Lupuluĭ, fu pus în fiare la 23 Iulie 1653 (p. 126). În Iunie 1657 se întreabă Sfatul dacă poate permite întrarea Domnuluĭ muntean (p. 130). Pentru fuga luĭ Constantin-Vodă și Gheorghe Ștefan p. 132. Sol de la Mihnea, Armașul-Mare, 28 Iunie 1658, p. 133. La 5 Iulie Gheorghe Ștefan revine, bătut, din Moldova (p. 133). Uciderea Turcilor de Mihnea, p. 137. Pentru 1659, știrĭ multe, precise. La 15 Iunie 1660 mulțime de fugariĭ muntenĭ; se aduce de păzitorĭ și fratele luĭ Constantin (pp. 142-3).

www.dacoromanica.ro

Ziarul luĭ Ioan Stamm luminează aceiaşĭ epocă (anul 1659, p. 179). La 5 Iunie 1660 se dă voie oricuĭ a prinde la Timiş pe Costantin-Vodă fugar, dar toţĭ se împrăştie (pp. 181-2). Tot aşa la Trostfried Hegenitius, p. 221 şi urm. (Constantin avea 2-3.000 de Seimenĭ şi trăbanţĭ, cu cari trece la Secuĭ, prea puţin tulburat).

Veste despre întoarcerea solilor luĭ Şerban Cantacuzino în 1688 la Martin Ziegler, p. 227. La 1694 pleacă în Moldova ca *archiater* doctorul Iosif de Brecht, *alias Kindermacher* (p. 236). Domn era Constantin Duca, — şi a avut copil. La 1696 se atribuie nouluĭ Domn moldovean Antioh Cantemir căsătoria „cu fata unuĭ prinţ tătăresc, din mamă polonă“ (p. 238). La 20 Mart 1697 visita Vlădicăĭ Teofil la Braşov; e răŭ primit, din causa Uniriĭ; pleacă la 25 (p. 241).

Cronica luĭ Cserei era cunoscută prin extrasele din Şincaĭ. Aicĭ e text unguresc şi traducere germană.

Notiţe maĭ micĭ privitoare la noĭ sînt o mulţime. În Prefaţa întâiŭ, aceia despre lupta din 1603 a luĭ Radu-Vodă cu Moise Szekély (p. LVII). Ceva maĭ departe lista Romînilor din Zlatna şi Petroşanĭ cari la 1558 ajung vecinĭ luĭ Ioan Benckner, răsplătit de regina Isabela cu o donaţie, menţiunea că la Zîrneştĭ Bălăceanu avea „două companiĭ de soldaţĭ unguri şi romînĭ“ şi că el gonise, înnainte de a cădea, pe Tatariĭ ce prădaŭ în sat (p. XCI), atacul din 1659 al luĭ Mihnea la Ghimbav (p. CIX).

N. Iorga.

* * *

Henri de Roos, *Cu Napoleon în Rusia,* trad. de căpitanul I. Simboteanu şi locotenentul N. Popescu, Bucureştĭ 1915.

Traducere bună[1] (p. 9, credem că trebuie: Macabeĭ, nu „Makbeenĭ“) a uneĭ întinse lucrărĭ înfăţişînd icoane de miserie omenească Medicul saxon spune multe lucruri interesante, începînd cu prezicerea înfrîngeriĭ de către pastorul de la Oder şi cu scîrboasa boală *Weichselzopf,* cu prada care începe expediţia, cu toate asprele măsurĭ, şi presenţa femeilor în „marea armată“. Napoleon face pe generaliĭ luĭ, făţiş: laşĭ şi oamenĭ de nimic *(mauvais*

[1] Prefaţa trebuia înlocuită cu alta, a traducătorilor. În note nu se cădea să se păstreze urme din originalul german, ca „U. d. H.“ = „A. d. H.“ („observaţie a editoruluĭ“) (pp. 34, 38).

www.dacoromanica.ro

sujets). Murat îngrijește cu hărnicie și iubire de răniți. Putem vedea pe Împărat înnaintea Moscovei lîngă un „Evreŭ înnalt“ care-i dă, ca spion, lămuririle de nevoie asupra orașului. În balcoane, „domni și doamne“ privesc întrarea dușmanului și resalută. Trei lovituri de tun opresc agitația mulțimii. Roos a văzut arderea orașului, precedată de o detunătură groaznică. Un portret al generalului Sebastiani, cu părul încîlcit totdeauna, poreclit „spițerul“, p. 108. Rușii spun: „Voi sînteți obosiți de războiŭ; noi abia acum voim să-l începem serios. Tunurile, trăsurile și toate bagajele voastre cred că vor cădea în mînile noastre“ (p. 110). Se mănîncă supă sărată cu salitră și avînd săŭ de lumînări în loc de grăsime; carnea e une ori de cal mort. Femeile protestă (p. 113). De la capitolul IX înnainte se povestește retragerea. Unele regimente de Portughesi într'o stare perfectă și voioase, p. 130. Cruda părăsire a răniților, p. 135. Lîngă Viesma, Napoleon cu „un calpac verde căptușit cu blană pe cap“, p. 143. „Nu mai este o retragere, ci o fugă, cum n'am mai văzut“, spune în dialect alsacian Ney (p. 151). Cutare ofițer tîrăște după el o vacă; „ordonanța o ducea de funie, iar soția lui o mînà“; în această privință, discuție cu Napoleon (p. 168). Apropierea regimentelor rusești venite din Moldova, pp. 174-5. Evreii vindeaŭ trei sticle de țuică și trei pîni pentru 3-4.000 de ruble în hîrtie (p. 178); cutare spune mai tărziŭ: „da, domnule, era un timp minunat pentru afaceri“ (p. 178). Femei, germane, cer, la Berezina, cu trufie pîne albă: cea neagră însăși era „o raritate“ (p. 182). Roos, prins, e total jăfuit de un Cazac. Scrisorile, prinse și ele, ale marii armate, date spre cetire unui prisonier frances, îl fac să plîngă (p. 219). Evrei cari cetesc dintr'o Biblie a lui Luther cu caractere ebraice, p. 225.

Se mai daŭ amintiri din campanii anterioare. Se observă că Germanii „primesc mai greŭ nevoile“, cerînd „cafea, vin și fripturi“ (p. 234). **N. Iorga.**

* * *

C. Moisil, *Bănăria lui Dabija-Vodă* (în „Buletinul societății numismatice romîne“ pe 1915).

Autorul nu admite că punctul din tratatul lui Ieremia Movilă, Domnul Moldovei, cu Polonia (1597), prin care el se îndatorește a bate monedă numai după tiparul polon, a avut acele urmări ce i s'aŭ atribuit. Dar relevă că încă de la 1581 Polonii aŭ bătut

www.dacoromanica.ro

monede de-asupra titlului cărora e marca Moldovei (Domn era atunci Iancu Sasul), și obiceiul a urmat și supt noul rege Sigismund al III-lea (la n-l 1 de pe p. 55 aș ceti însă: ilis, în loc de 11 15). D-sa mai observă că moneda lui Ștefan Răzvan e bătută de Polonul Ioan Dulski (dar chipul nu e al acestuia și nici nu samănă cu al regelui Poloniei, ci e chipul tînărului prinț ardelean, „Domn" al Moldovei, Sigismund Báthory). La întrebarea pusă de d. Moisil răspundem cu hotărîre: moneda lui Ieremia trebuie să fie întocmai ca acelea arătate, deci *fără* chipul Domnului și armele Moldovei, poate și fără adausul stemei.

Trecînd la bănăria lui Dabija-Vodă, d. Moisil adună toate mărturiile ce o privesc. D-sa arată ce bani *străini* anume s'au bătut acolo. D. G. Sion, care posedă o splendidă colecție de monede, ne asigură că mai sînt tipuri. D. Moisil n'a găsit tipul de monedă *proprie* a lui Dabija cu „Moneta nova Moldaviae" și data de 1662 de care vorbește Romstorfer (pp. 70-1). Călărețul de pe „șalăul" de supt n-l 7 nu e decît Sfîntul Gheorghe. Curios pare însă tipul de călăreț slab, bărbos din figurile 8 și 9: avem portretul lui Dabija-Vodă călare, și el e gras și fără barbă. Enigma se explică la compararea cu „solidul" polon din 1652, no. 1, care represintă pe același călăreț, evident Sf. Gheorghe.

Cred că mai e ceva de adăugit: *precum moneda lui Ioan-Vodă cel Cumplit e determinată de nevoia plății Cazacilor săi în războiul cu Turcii, precum moneda lui Răzvan urmărește același scop în războiul din 1595, tot astfel expedițiile lui Istrati Dabija în serviciul Turcilor aduc nevoia acestor „șalăi"* (data de 1662 poate fi o socoteală rea saŭ o prevedere). Domnii munteni (Mihai Viteazul d. ex.) n'aŭ făcut așa.

N. Iorga.

* * *

I. Rusu Abrudeanu și Vasile Stoica, *Habsburgii, Ungurii și Românii*, București 1915.

E un resumat vioiŭ al lucrărilor mai întinse apărute asupra subiectului. Împărțirea e bună: se analisează pe rînd, ca elemente ale problemei, cel românesc, cel unguresc și cel habsburgic, dinastic. Deosebitele asalturi contra existenței naționale a Românilor de peste munți sînt expuse exact și metodic.

Observații de amănunt se pot face, însemnate, dacă nu și multe. Unde vor fi găsit autorii că Ludovic-cel-Mare, regele Ungariei,

www.dacoromanica.ro

și-a pus ostașii în Orheiul basarabean, pe o vreme cînd Domnia Moldovei nu ajunsese până acolo și cînd nici nu era o cetate a Orheiului? În mișcarea de la 1437 (p. 22) nu ieaŭ parte „numaĭ Romînĭ". Nu Grigorie Maior e înlocuit ca Vlădică, pentru vioiciunea sa firească, de pașnicul Rednic (p. 44), ci în cursul păstoriei luĭ Rednic, Maior uneltește și ca pedeapsă e exilat, pentru ca apoĭ să fie adus, la moartea luĭ Rednic, în Scaunul de stăpînire arhierească; el îl părăsește apoĭ, cedînd presiunilor Guvernuluĭ din Viena și celuĭ din Ardeal. Și nicĭ Ioan Inochentie Clain n'a fost „trimes la mănăstire" (tot p. 44): el a fugit din Viena la Roma, unde s'a demis pentru ca să trăiască apoĭ viață mănăstirească, da, însă nu ca o pedeapsă din partea Marieĭ-Teroseĭ. Nu înțeleg, la aceiașĭ pagină, ce poate fi petiția către Papa, la 1771, prin care s'ar fi arătat că Romîniĭ unițĭ nu vor să se piardă în catolicism; poate să fie, dar nu mă dumeresc. Dar, de oare ce la paginile 45 și următoarele, cariera luĭ Clain e foarte exact înfățișată, se înțelege numaĭ cît de greŭ i-a fost d-luĭ V. Stoica să colaboreze cu d. I. Rusu Abrudeanu, căcĭ n'a putut acelașĭ om să scrie în amîndouă aceste locurĭ. Ar fi interesant să se indice izvorul planuluĭ de cucerire din 1775, de către Austria, a Principatelor întregĭ, cu o linie de la Silistra până la Varna, prețuindu-se valoarea în banĭ a familieĭ românești cu 50 de florinĭ, prețul de vînzare al familieĭ de iobagĭ în Ardeal (p. 66); nicăirĭ n'am găsit acest fapt, care, dacă e adevărat, presintă un deosebit interes.

Unele citațiĭ (ca acea de la p. 99) nu sînt exacte: ele s'ar întoarce, ca stil, în dauna autorilor citațĭ.

În general cartea e foarte bună și merită o nouă ediție, pe alocurea refăcută. **N. Iorga.**

* * *

Andreĭ Corteanu, *Războiul european și interesele noastre, Psihologia politiceĭ neutrale romîne,* București 1915.

Această broșură n'ar merita să se vorbească de dînsa dacă partea d'întăiŭ n'ar fi fost adoptată de „Convorbirile literare", cealaltă de „Viața Românească".

Autorul n'are pe departe cunoștințele ce-ĭ trebuie pentru a se ocupa de chestiunĭ așa de grele, de și a luat asupră-și să ni dovedească nevoia de a ne „federa" cu Austria, luînd în ea locul Ungurilor, pentru a ne apăra și de Germania și a formă

www.dacoromanica.ro

față de Rusia un Stat independent (această soluție se poate ceti pe larg în cel d'intăiŭ „studiu"). Pe cînd își închipuie că „pune ordinea în acest haos de incoherență sentimentală", tînărul autor, „bun fiŭ al patriei", ar fi făcut mai bine să cetească pentru sine pe acei „profesori și oameni de litere" pe cari nimic din activitatea saŭ din calitățile sale nu-i dă dreptul să-i judece (pentru d-sa d. A. D. Xenopol este „un vechiŭ profesor de istorie de la Iași"; p. 67).

Căci ce se poate zice despre un autor care crede că „unitatea politică" a Rusiei datează de la „începutul secolului al XVIII-lea" că exista „munții Maramureș", că „golul provocat în Europa de decadența Imperiului roman (?) a absorbit populațiile din Răsărit ale Asiei și a răscolit masele germane din Nord-Est", că, „în veacul al XV-lea, întregul neam românesc de la Nistru și pănă la Tisa a trecut supt Turci" (p. 49), determinînd „curentul de cotropire slavo-germană (!) în care ne aflăm și astăzi".

Argumentațiile de jurnal și știința de jurnal se găsesc, de altfel, toate aici.

Ca stil, frasa în care ni se recomandă să nu tratăm chestiile externe „cu crucea în mînă saŭ orice alt sentiment (!) străin de nevoile noastre naționale" (p. 50). Altfel autorul știe să vorbească de „osmosă" „individualitate etnică", „psihologie patologică" și alte residuuri de lecturi.

Și cîți dintre tinerii noștri — cu ce mîndrie spune: „generația noastră!" — o ieaŭ foarte de sus pentru a ni da comunicate ca acesta!

N. Iorga.

* * *

Vincenzo Crescini, *Romania* (extras din „Conferenze e prolusioni", II, no. 23).

Raportîndu-se la cunoscuta — prin Orosiu — declarație a lui Ataulf, regele got, că ar fi vrut să facă din „Romania" o „Gotia" și asămănînd acest termin popular de „Romania", usitat în Apus la începutul evului mediu, de Ῥωμανία al Răsăritenilor (de unde la Turci: Rum, Rum-ili, Rumelia), autorul face considerații generale, largi și juste, asupra desvoltării „romanității" apusene și răsăritene. Observă că *Romagna* de azi, provincia Romei, nu se numește așa după orașul veșnic, ci după faptul că

www.dacoromanica.ro

a fost, supt Iustinian, Capitala Italiei romane, nu barbare, ultimul refugiu al ideiĭ politice romane, și apropie acest nume de al nostru, care înseamnă: locuitorĭ aĭ pămîntuluĭ ce fusese de calitate politică romană. Cuvîntul „Romania“ e format din „Romani“ după analogia cuvîntuluĭ Germania din „Germani“; și, adăugim noĭ, „Romînĭ“ al nostru nu e continuarea luĭ *Romani* în vechiul și purul sens imperial, ci *refăcut după „Romania“*. D. Crescini amintește, vorbind de limba „romană“, că Augustin însușĭ recomanda întrebuințarea limbiĭ vulgare în predică, că în 813 un capitulariŭ al luĭ Carol-cel-Mare recomanda predica, nu în latina literară, ci în limba germană saŭ, — în rîndul întăiŭ —, în limba „rustică română“ („rusticam romanam linguam aut theotiscam“). Abia în al XIV-lea veac „françois“ iea locul luĭ „roman“. La noĭ însă faptul că *nu* s'a întîmplat așa, arată autonomia de isolare,—nu numaĭ decît și cu un element de mîndrie,—a unor locuitorĭ din „Romania“ cari *nu întraseră în niciun noŭ Stat barbar*. Să observăm și aceia că în Ardeal „Romîn“, „românește“ nu dispărură pentru că, de și se întemeiase un Stat barbar, cel unguresc, el rămase totuși absolut în afară de aborigeniĭ romanisațĭ, pe cînd Statul franc contopi rasa „romană“ supusă cu cea germană cuceritoare. Cînd o „Moldovă“ se smulse din „Țara-Românească“, forma politică nouă creă conștiința de Moldovenĭ și chiar un început de obiceiŭ de a vorbi „moldovenește“. Tot așa e și cu *Rumunșiĭ* din Alpĭ (lîngă cari, cum se știe, sînt și Ladinĭ, cari, aceștia, fuseseră supușĭ de barbarĭ, pe cînd cel d'întăiŭ, nu).

N. Iorga.

* * *

R. A. Reiss, *Comment les Austro-Hongrois ont fait la guerre en Serbie*, Paris 1915 (și ediție românească).

Carte obiectivă a unuĭ profesor de la Universitatea din Lausanne, venit în Serbia fără părerĭ preconcepute. D. Reiss e „criminalist practician“, decĭ special în materie. Conclusia d-sale e că n'avem a face, în oribilele crime săvîrșite contra populațieĭ civile, a bătrînilor, a femeilor, a copiilor cu acte de sălbătăcie individuală, isolată, ci cu *sistemul, decretat de sus, în toate formele oficialității, al uneĭ armate întregĭ*. Fotografiile sînt pe deplin lămuritoare. Întrebuințarea de gloanțe explosibile a fost curentă: s'aŭ găsit „lăzĭ întregĭ“ (p. 5). D. Reiss observă că pănă acum ele eraŭ întrebuințate numaĭ pentru vînătoatea de mistreți (p.

www.dacoromanica.ro

7). S'aŭ distrus în oraşe deschise clădirĭ care n'aveaŭ caracterul militar: astfel Universitatea din Belgrad şi splendidul „Museŭ Naţional sîrbesc", cu cea maĭ bogată colecţie de costume balcanice, — care „nu maĭ există" (p. 11). „Soldaţiĭ ungurĭ aŭ ucis pe răniţĭ cu cuţitele şi cu baionetele" (p. 14). Unde nu sînt lăsaţĭ să ucidă, eĭ se răscoală (*ibid.*). Omorul se făcea cu baioneta, „pentru a nu strica muniţiile" (p. 17). Se daŭ şi numele criminalilor: Ungurĭ şi Germanĭ. Cine nu striga „Trăiască viteaza armată austriacă, trăiască Împăratul Francisc-Iosif" era ucis imediat (p. 22). Un morar fu învîrtit pe roata moriĭ şi înţepat de cîte orĭ trecea pe lîngă soldaţĭ (*ibid.*). Liste ale membrilor „Odbraneĭ" eraŭ date ofiţerilor, şi în orice localitate eĭ eraŭ puşĭ la zid şi împuşcaţĭ (p. 32). Cutare rănit a fost ars în patul luĭ (p. 34). 1.308 civilĭ ucişĭ, 2.280 dispăruţĭ, afară de aceştia (p. 36). Prădarea lăzilor de banĭ s'a făcut cu o competenţă de profesionişti (p. 39), chiar de ofiţerĭ, cari se îmbrăcaŭ în hainele femeilor, pentru distracţie (p. 42). Cutare Germană spune că-ĭ o ruşine de conaţionaliĭ eĭ (p. 43). E vorba, după omul de ştiinţă, de „un adevărat acces de sadism colectiv" (p. 45).

* * *

G. G. Mironescu, *Romănia faţă de războiul european*, Bucureştĭ 1915.

Un senator romîn a voit să-şĭ explice atitudinea în chestia externă faţă de alegătoriĭ săĭ. Broşura merită să fie cetită; sînt, în puţine paginĭ, cugetărĭ serioase ale unuĭ om care nu se mulţămeşte cu vorbele altora. Şi d-sa găseşte că avem de cerut maĭ mult Austro-Ungarieĭ decît Rusieĭ şi că din această parte am putea căpăta prin războiŭ elemente maĭ folositoare pentru desăvîrşirea fiinţeĭ noastre naţionale. Foarte juste argumente (pp. 14-5) contra teseĭ care ni impune a salvà cît maĭ răpede şi cu orice preţ romînismul basarabean, ameninţat de peire: se putea aduce şi acela că *numaĭ Ungurii nu pot trăi eĭ fără desnaţionalisarea noastră*, ceia ce nu se poate spune şi de masele enorme ale poporuluĭ rusesc, frămîntat de atîtea probleme şi ocupat cu atîtea alte neamurĭ. Şi d-sa crede în putinţa unuĭ atac austro-german prin Romănia; nouă ni se pare însă că acest drum militar nu e fără greutăţĭ aşa de marĭ încît, dacă maĭ sînt oamenĭ cuminţĭ la Viena, şi maĭ ales la Berlin, el nu va fi încercat (de

www.dacoromanica.ro

alminterea autorul nu depreciază, ca alții, puterea noastră). Partea cu „pierderea momentului“ saŭ „momentelor“ putea lipsi: între altele și pentru a nu reveni asupra gradului nostru de pregătire, supt toate raporturile, în Iulie 1914.

D. Mironescu trebuie felicitat pentru această carte de străbătătoare și prudentă inteligență și de patriotism luminat.

N. Iorga.

* * *

Henri Hauser, *L'Allemagne économique : l'industrie allemande, considérée comme facteur de guerre,* Paris 1915 (extras din „Bulletin de la société d'encouragement pour l'industrie nationale“).

Foarte folositoare cifre. Pentru Germania în 1914 comerț exterior de 22-5 miliarde pe an, al doilea rang în producerea fontei, fierului, oțelului; marină de comerț aproape de a Angliei și a Statelor Unite (la care suprafața servită e enormă; p. 2). La 1913 avere de 320 de miliarde (nouă d. I. A. Angelescu ni socoate 26). Populație de 70 de milioane, crescînd anual cu 80.000 de suflete; dar 700.000 de muncitori străini importați în Ostul țerii, cu o scădere a emigrației germane de la 200.000 (1883) la 20.000. Despoporare a satelor (66 % din locuitori sînt la orașe și exodul continuă; 45 de orașe cu peste 100.000 de locuitori; 73.000 de lucrători la Krupp numai).

Căutarea de materii prime, de capitaluri, de clienți provoacă infiltrația peste hotare, în toate formele, apoi, după speranțe înșelătoare de răpede și remunerătoare victorie, războiul. Țeri întregi, ca Belgia, Svițera, Romănia, eraŭ cucerite; altele — Italia, Franța, Rusia, Anglia—invadate, în ajunul lupteĭ, a căriĭ lozincă trebuie să fie deci: tot saŭ — nimic. **N. I.**

* * *

I. N. Roman, *La question roumaine en Hongrie,* Constanța [1915].

Autorul reproduce „Protestarea Romînilor din Ardeal și Ungaria contra apăsăriĭ maghiare“ pe care o făcură să apară la 1897 membriĭ secțieĭ din Bruxela a „Ligeĭ Culturale“, cu prilejul adunăriĭ în acea Capitală a membrilor Congresuluĭ Păciĭ. Se adaugă piesele uneĭ polemice care a urmat în ziarul *„L'Indépendence belge“*. Sînt interesante întîmpinările d-lor Asboth și Pázmándy, cari pretind că, pănă la 1848, Romîniĭ n'aŭ avut niciun drept politic (pp. 27-8)! Iredentismul romîn ar sămăna cu pre-

www.dacoromanica.ro

tenția Mariĭ Britaniĭ de a-și anexà Bretania francesă! Se condamnă abusurile Guvernuluĭ maghiar, dar cu observația că și opoziția le sufere (dar Romîniĭ n'ajung nicĭodată la Guvern...). Se făc făgăduielĭ Romînilor care nicĭ până acum, de și acea „opoziție“ și atîtea altele aŭ guvernat, nu s'aŭ îndeplinit. Foarte frumoasă e declarația unuĭ Belgian: „chestiile ridicate de o naționalitate oprimată care cere dreptate nu sînt chestiĭ interioare decît printr'o ficțiune diplomatică ce și-a făcut vremea. Odată puterea părintească — afacere de familie, afacere internă — mergea până la dreptul de viață și de moarte; azĭ un tată care-și maltratează numaĭ copiiĭ nu se poate provoca la dînsa pentru a se sustrage de la vindicta publică“ (pp. 51-2).

Cartea d-luĭ Roman arată că acum douăzecĭ de anĭ studenții romînĭ în străinătate aveaŭ preocupații maĭ bune decît ceĭ cari astăzĭ se află acolo. **N. Iorga.**

* * *

Generalul C. N. Herjeŭ, *Din învățămintele războiuluĭ de astăzĭ*, Bucureștĭ 1915.

Autorul constată că azĭ „dreptul puteriĭ“ primează (rămîne a se vedea dacă supt acest nume de „putere“ nu este a se înțelege totalul *puterilor* unuĭ popor, și *virtus* nu înseamnă, maĭ la urmă, decît „putere“). Se schițează fasele-tip ale războiuluĭ. Se arată cum s'a format doctrina „fără-de-lege“ a războiuluĭ la Germanĭ. Se arată apoĭ valoarea număruluĭ (maĭ exact a număruluĭ în locul și la timpul care trebuie; și, pentru ca aceasta să se întîmple, trebuie iarăși ca *puterea* să fie *puterĭ*, decĭ *virtuțĭ*, fie și întrupate în *capital și tehnică)*. Se apără mobilisarea integrală din 1913, cînd autorul era ministru de Războiŭ. În ce privește pe alțiĭ, se critică nepregătirea pentru resistență a granițeĭ de Nord-Ost a Franciеĭ.

Restul cuprinde observațiĭ de ordin tehnic, expuse cu atîta limpeziciune însă, încît sînt accesibile orĭcăruĭ profan. Și autorul crede că armata rusească este „bătută, dar nu învinsă“ și că are toată putința de a-și reface un noŭ front; încleștarea din Apus i se pare și d-sale inextricabilă.

E una din cele maĭ frumoase și instructive cărțĭ pe care le-aŭ produs la noĭ marile evenimente ale momentuluĭ. **N. Iorga.**

* * *

www.dacoromanica.ro

Marcel Bibiri-Sturia, *Creşterea influenţei economice germane în România,* Bucureşti 1915 (extras din *Revista idealistă).*

Abia era nevoie să se dovedească stăpînirea economică a Germaniei la noi. Autorul caută să o dovedească totuşi într'o conferinţă. Din nenorocire teorii ca aceia care explică de ce „Nemţi" înseamnă „muţi" prin înnaintarea germană până la Moscova şi prin necunoştinţa limbilor locale de către călători, dau o ideie cam slabă de felul cum autorul, fie şi conferenţiarul, înţelege seriositatea grea a temei sale. Tot aşa părerea că la Cetatea Neamţului aŭ fost Teutoni, orĭ că „negustorul neamţ" trecea pe la noi spre Tana şi „Kaffa" şi Indii orĭ afirmaţia că la „1688" Petru Şchiopul domnia în Moldova şi încheia un „tratat de comerţ" cu Anglia. Postavul de Ypres i se pare un „produs al îndepărtatei Franţii". Cifrele sînt puţine, şi ideile originale tot aşa. Dar pentru vremea mai nouă sînt privirĭ de total folositoare, şi sentimentele de care se inspiră autorul sînt excelente. **N. I.**

* * *

J. L. de Lanessan, *Pourquoi les Germains seront vaincus,* Paris 1915.

Fostul ministru al Marinei, d. de Lanessan, care pregăteşte o operă mai întinsă, dă o carte pentru orĭcine, în care, voind să arăte „de ce vor fi învinşi Germanii", presintă o sumă de extrase folositoare din ce s'a scris până acum cu privire la acest atroce războiŭ al lumĭ întregĭ. Analisează teoria puterii Statului înlăuntru şi în afară, cum s'a format în Germania; oribila doctrină care biruieşte astăzĭ în Polonia e înfăţişată în cuvintele chiar ale autorilor ei. Se arată inferioritatea marilor maşine de războiŭ german faţă de mobilitatea şi adaptabilitatea tunuluĭ frances de 75. Greşelile „ataculuĭ bruscat" se demonstrează apoĭ. Capitole de o informaţie superficială privesc atitudinea deosebitelor State faţă de conflict. Lucrurĭ cunoscute din ziare, de unde le-a luat şi autorul. Unele amănunte teritoriale din încheiere sînt poate grăbite. **N. I.**

* * *

La guerre de francs-tireurs en Belgique, f. d. şi l.

Autorul german încearcă a scusă cruzimile săvîrşite în Belgia asupra populaţiei prin aceia că s'a opus din partea ei o resis-

www.dacoromanica.ro

tență înnarmată, pe care o documentează prin extrase din foĭ belgiene.

Să zicem că e așa: pedeapsa putea să fie numaĭ împușcarea celor prinșĭ cu armele în mînă. Dar mutilările? Dar rafinările de cruzime? Dar copiiĭ micĭ?

Și încă o întrebare: ce nu e permis cetățenilor chiar, într'o țară a cărĭĭ neutralitate a fost călcată de aceia înșiĭ cari o garantaseră și cari nu maĭ eraŭ decĭ soldațiĭ loialĭ aĭ unuĭ Stat lucrînd și în războiŭ după dreptul internațional, pe care uniĭ cugetătorĭ germanĭ aŭ ajuns a-l crede o „prostie“? **N. I.**

* * *

Lavisse și Ch. Andler, *Doctrina Germanilor asupra războiuluĭ și felul cum o pun în practică*, Paris 1915.

Cuprinde sistematisarea resultatuluĭ cercetărilor făcute de o comisiune specială, compusă din oamenĭ de o înnaltă situație și vrednicĭ de toată încrederea. Amănuntele sînt groaznice: ele întrec tot ce s'a putut petrece maĭ oribil în războiul d'intăiŭ balcanic. Autoriĭ sînt profesorĭ la Universitatea din Paris, și Lavisse e un ilustru om de știință și de o vrîstă venerabilă. Se presintă apoĭ doctrina care permite, ba recomandă chiar asemenea crime. **N.**

* * *

Prof. V. Buzescul, *Germania contemporană și știința istorică germană în veacul al XIX-lea* (rusește), Petersburg 1915.

În această broșură scrisă cu vioiciune se înfățișează, pentru a i se desface tendințele, vădite în războiul actual, desvoltarea istoriografieĭ germane din era napoleoniană până la Lamprecht. O traducere saŭ un resumat al lucrăriĭ, datorită unuĭ învățat de origine romînă și care, cu toată înnalta-ĭ situație în învățămîntul Rusieĭ, nu și-a schimbat numele, ar fi de sigur o operă folositoare. **N. Iorga.**

* * *

Vasile D. Moisiu, *Știrĭ din Basarabia de astăzĭ*, Bucureștĭ 1915.

Această carte se poate publică astăzĭ în condițiĭ de lux deosebit, cuprinde observațiĭ de tot felul ale învățătoruluĭ din Ungurenĭ (Botoșanĭ) despre lucrurile românești din Basarabia. D-sa dă statistice rusești traduse, note de viață populară [1], obiceiurĭ

[1] Interesant e numele de „căpitan“ ce se dă răzeșilor (p. 37).

www.dacoromanica.ro

administrative — cu un potop de cuvinte ruseşti, care sînt doar *exterioare* vieţii acelor Moldoveni —, poesii populare şi poesii „naţionale“ de semi-cărturari; se arată şi părerile curente despre viaţa „Moldovenilor“ de acolo, despre legăturile cu Statul ce-i stăpîneşte şi cu fraţii lor de dincoace de Prut. E şi o colecţie de cuvinte.

Lipseşte însă un plan, o coordonare şi o formă.

N. Iorga.

* * *

Albert Mathiez, *La Serbie et la guerre européenne*, Besançon 1915.

Această conferinţă a profesorului de istorie modernă din Besançon cuprinde pagini emoţionante. Duşan Nicolici, fiul preşedinteluĭ Camereĭ sîrbeşti, care pierduse patru fraţi în aceiaşi zi, ceru să fie trimes în linia întăiŭ, *tocmai* ca fiŭ al Preşedinteluĭ Camereĭ. Schiţa de istorie a Sîrbilor e vioaie şi justă. Se reproduce groaznicul articol din *Danzer's Armee-Zeitung*, care, la 5 Novembre 1908, rcomanda aţîţarea Abisinenilor contra Italieĭ, a Egiptenilor şi Indienilor contra Angliei, a Turcomanilor contra Rusieĭ şi „contribuirea la reluarea acţiuniĭ revoluţionare şi a regimuluĭ bombelor“. Astfel s'ar căpăta „hegemonia în Balcani şi asimilarea popoarelor slave după ce vom fi devenit marea Austrie federală“ (iată dar la ce trebuia să servească „Gross-Osterreich“!). **N. I.**

* * *

D. Russo, *Emendaţiuni la unii autori greci şi romîni*; N. Bănescu, *D. Russo*; ambele, Bucureşti 1915.

D. Russo rectifică unele cuvinte din publicaţiile mareluĭ erudit grec Sp. Lampros şi ale altora. D. Bănescu crede că se dă o formă prea imposantă acestor lucruri de infime amănunte (cele 14 pagini aŭ apărut şi în ediţie separată, cu o introducere). Ştiinţeĭ îĭ trebuie şi asemenea lucruri, dar evident că ele nu sînt ştiinţa. **N. I.**

* * *

Dr. Ioan Bălan, *Limba cărţilor bisericeşti, studiu istoric şi liturgic*, Blaj 1914.

Părintele Ioan Bălan adună în volum studiile sale despre limba cărţilor bisericeşti apărute în *Cultura Creştină* din Blaj. De sigur că ele sînt făcute cu multă răbdare şi vor aduce folos. Dar, lă-

www.dacoromanica.ro

sîndu-se la o parte discuțiĭ de istorie, pentru care autorul nu era pregătit, și cercetîndu-se maĭ adînc și maĭ minuțios filiația *tuturor* cărților bisericești, se ajungea la resultate maĭ importante.

Dar poate aceasta înseamnă să se ceară prea mult unuĭ singur om, și o serie de tese de teologie, cinstit făcute, ar putea suplini singură această lipsă, care e așa de mult simțită. **N. I.**

* * *

Chiril Karalevskij, *Bernardino Quirini, episcop de Argeș* (în „Revista catolică", 1915).

Pe basa unor descopeririĭ ale autoruluĭ și ale d-luĭ I. C. Filitti, făcute în Archivele Vaticanuluĭ, se arată că Ieronim Arsengo, locțiitor-episcop al Scaunuluĭ catolic, renovat, de Argeș, la sffrșitul veaculuĭ al XVI-lea, a fost înlăturat de la numirea ca episcop pentru că, fiind Capucin, nu putea să capete demnități superioare în Biserică. Titlul de Argeș a fost dat în legătură cu acele urme de maĭ veche episcopie latină ce se găsiseră în Archivele romane. **I.**

* * *

Dr. Max Kuttner, *Deutsche Verbrechen?*, Bielefeld-Leipzig 1915.

Autorul, un filolog, ca și d. Bédier, căruia vrea să-ĭ răspundă, caută greșeliĭ de traducere în piesele înfățișate de acesta pentru a dovedi cruzimile germane în Franța. Contra-dovezile vor interesa pe filolog, dar nu vor împăca pe moralist. În schimb, se dovedește că și unii soldați francesi cari lăsaŭ pe răniți să moară de sete, eraŭ din aceiași speță a bestieĭ moderne, care se crește sistematic în toate școlile de pe continent. **N. I.**

* * *

Ovid Densușianu, *Graiul din țara Hațeguluĭ*, Bucureștĭ 1915.

Autorul dă cîteva paginĭ de introducere etnografică, precise și frumos scrise. În nota de la p. 10 o foarte interesantă constatare: „uniĭ țeranĭ" din acele părțĭ numesc Ardeal partea de țară unde e Sibiiul, dar „aicĭ îĭ zicem Jiiŭ". Am arătat cu deosebite prilejurĭ că după credința noastră — văd acum că așa crede și d. Onciul — țara luĭ Litovoiŭ, județul-Voevodat al Jiiuluĭ, cuprindea, în veacul al XVII-lea, și părțile hățegane. Acest fapt se păstrează în amintirea poporuluĭ, *ca și unitatea olteană maĭ veche.* Se daŭ foarte frumoase ilustrațiĭ.

* * *

www.dacoromanica.ro

Antim Ivireanu, *Predici*, ed. Minerva, cu o prefață de P. V. Haneș, București 1915.

Prefața e după Prefața d-luĭ C. Giurescu la culegerea de documente pe care a tipărit-o d-sa împreună cu regretatul N. Dobrescu (*Documente și regeste privitoare la Constantin Brîncoveanu*, București 1908). Pagina ștearsă a d-luĭ Ovid Densusianu despre Antim e adausă la Prefețele luĭ C. Erbiceanu și a d-luĭ I. Bianu. Nu era necesar să se maĭ reproducă patru paginĭ din ce a scris în această privință autorul acesteĭ recensiĭ. Despre buna cărticică a luĭ N. Dobrescu editorul pare să nu fi auzit, cum nicĭ de publicațiile apărute cu prilejul comemorăriĭ, în 1914, a Brîncoveanuluĭ. Textul e ușor modernisat. I.

* * *

Albert Mathiez, *Robespierre Jeune en Franche-Comté* (extras din „Annales Révolutionnaires“ pe 1914).

Autorul crede, ca și E. Hamel, că Robespierre a fost unul din oamenĭĭ ceĭ maĭ „moderați“ și „cuminți“ aĭ Revoluțieĭ. Rolul jucat în provincie de fratele său Augustin ar dovedi aceleași calități sufletești. El merge acolo cu o Creolă, „soția unuĭ academician“, persoană „infernală“, după Nodier.

Se pare că în adevăr a scăpat cîțiva oamenĭ de moarte. I.

* * *

S. Bédier, *Comment l'Allemangne essaye de justifier ses crimes*, Paris [1915].

Replica d-luĭ Bédier la cartea germană care-l acuse de fals și de reaua înțelegere a textelor e biruitoare. Se adaugă acte noĭ, tot din carnetele soldaților germanĭ, cari spun lucrurĭ oribile, despre sate întregĭ masacrate, cu femeĭ cu tot. Se arată că voia de a prăda s'a dat oficial și a fost primită cu entusiasm. Devastărĭ de castele, scotociriĭ de pivnițe. Une orĭ se socoate *în banĭ* cît s'a jăfuit.

La aceasta nu s'a maĭ răspuns. N. I.

* * *

Georg Pfeilschifter, *Religion und Religionen im Weltkrieg*, Freiburg-im-Breisgau 1915.

Situația moralistuluĭ față de războiul actual e tristă, dar maĭ tristă, din toate punctele de vedere, e a teologuluĭ. Profesorul

www.dacoromanica.ro

Pfeilstifter caută totuşĭ în ziare şi în informaţiĭ particulare probe de sentiment religios întărit la credincioşĭ şi răsărit spontaneŭ la sceptiçĭ cu prilejul catastrofeĭ universale. Îl găseşte adesea, chiar în afară de frasele convenţionale, în toate ţerile. Une orĭ însă trebuie să se mulţămească (d. ex. pentru Austro-Ungaria şi Turcia) numaĭ cu acestea. Izvoarele se arată cu minuţia erudituluĭ. **N. I.**

* * *

N. Drăganu, *Două manuscripte vechĭ: codicele Todorescu şi codicele Marţian*, Bucureştĭ 1914.

Cercetare filologică foarte întinsă a două fragmente de cea maĭ veche limbă românească. De o parte, e un fragment de Cazanie, avînd acelaşĭ original ca şi Cazania luĭ Coresi şi fragmentele ce am tipărit în „Analele Academieĭ Romîne“ XXVIII, orĭ în acelea pe care le-a dat Hasdeŭ, în *Cuvente den bătrînĭ*, II. De alta, avem a face cu un foarte mic fragment din Pseudo. Apocalipsul luĭ Ioan. Se daŭ facsimile şi mărçĭ de fabrică ale hîrtieĭ. **N. I.**

* * *

F. Cognasso, *Sul soggiorno del maresciallo Boucicaut in Piemonte dopo la ribellione di Genova* (din „Mélanges“ ale Şcoliĭ Franceze din Roma), Roma 1914.

Studiu exact de istorie medievală privitor la petrecerea în Piemont după răscoala Genoveĭ, un moment supusă puterĭ franceze, a aceluĭ mareşal Boucicaut, care, la sfîrşitul veaculuĭ al XIV-lea, a jucat un rol important în Orientul nostru (lupta de la Nicopol, expediţia la Strîmtorĭ). Se reproduce tratatul săŭ din 1409 cu principele de Moreia din Casa de Savoia (şi reproducere fototipică a uneĭ pagine). **N. I.**

* * *

Diaconul Nic. M. Popescu, *Dionisie Mitropolitul Ungrovlahieĭ (24 Iunie—24 Decembre 1672)* (extras din „Convorbirĭ literare“), Bucureştĭ 1914.

Se defineşte persoana aceluĭ trecător Mitropolit Dionisie — Romîn, nu Grec —, care s'a strecurat între Teodosie şi Varlaam. Lucrare de resultate nouă, răzimată pe cea maĭ atentă cercetare a izvoarelor.

N. I.

* * *

www.dacoromanica.ro

C. Moisil, *Istoria Romînilor înfățișată în proiecțiuni luminoase: text explicativ. „Viața și cultura Dacilor*, București 1915.

Aceste explicații competente, în stil clar, se tipăresc pentru a putea fi repetate la o întrebuințare a acelorași diapositive de proiecțiuni. Dacă s'ar da o reproducere a diapositivelor ar putea fi o și mai utilă carte de cetire istorică. I.

* * *

I. C. Cantemir, *Prințul de Bismarck (1815-1898), cîteva cuvinte comemorative cu ocasia centenarului nașterii sale*, București 1915.

Broșură bună, scrisă clar și cu simpatie pentru marele subiect. Nu e tendința de a idealisa pentru nevoile momentului viața politică germană. Din potrivă, brutalitatea ultimului atac e condamnată (p. 32). I.

* * *

Tache Papahagi, *Aromînii din punct de vedere istoric, cultural si politic*, București 1915.

E o conferință plănuită pentru congresul studențesc din Galați. Pentru 36 de pagini de format mic, titlul e cam vast. Totuși este în această broșură cunoștință de causă, înțelegere și căldură. Găsim și cîteva ilustrații, dintre care acea de la p. 30 e bine reprodusă. I.

CRONICĂ.

În volumul de documente de proveniență francesă, mai ales din Arhivele ambasadei de la Constantinopol, pe care-l publică d. Filitti *(Lettres et extraits concernant les relations des principautés roumaines avec la France*, 1728-1810, București 1915), se vor afla, pe lîngă știrile ce am cules în „Buletinul Institutului de studii privitoare la Europa sud-ostică“ (August-Septembre), și altele: o afacere a unui Gheorghe Ghiță (?), amestecat în rosturile boierilor exilați la Cipru de Constantin-Vodă Racoviță (v. și pp. 292, 378-9), știri despre petrecerea în Moldova a oștilor rusești în 1739 (ele primesc pe căpitanul muntean Vasile Curt; p. 257; și la Turci erau doi căpitani romîni, cu 45 de oameni *ibid.*). O scrisoare a lui Grigore-Vodă Ghica, Domn muntean, din 1751 arată că la Mitropolitul Neofit, care era, cum se știa și altfel, Cretan, veniau și

www.dacoromanica.ro

Turcĭ din insulă ca să-ĭ ceară intervenirea pentru ca, de pildă, familia unuia, prinsă de Maltesĭ și vîndută la Marsilia, să fie răscumpărată cu ajutorul Domnuluĭ (p. 29; cf. scrisoarea acestuia și răspunsul ambasadoruluĭ Des Alleurs, pp. 290-1, 293). Asupra tînăruluĭ Ghica dragoman al Porțiĭ, p. 312. În 1752 Poloniĭ cereaŭ Domnuluĭ Moldoveĭ să-și aibă agentul permanent la Varșovia (pp. 339-40). Pentru emisariul prusian venit, la 1755, să cumpere caĭ în Țara-Românească, p. 364. La 25 Septembre 1756 Vergennes, ambasadorul francez, știa despre trecerea luĭ Hauden von Rexin (p. 405). La 1756 e vorba de o datorie a Mitropolituluĭ muntean Filaret, căruia i se dă numele de familie, Michalitzi, către negustorul Petru Cingria, care se adresase ambasadoruluĭ Franciеĭ (p. 381).

De aicĭ se află și data morțiĭ bătrînuluĭ Mihaĭ Racoviță, căruia fiul său îĭ trimetea la Constantinopol butoaie de pelin alb și roșu: la 19 Ianuar 1756 Vergennes presintă condoleanțe luĭ Constantin-Vodă pentru încetarea din viață a unuĭ om plin de „minte și de virtuțĭ“ (p. 384).

Doamna luĭ Grigore Alexandru-Vodă Ghica se vede cumpărînd șeĭzecĭ de tablourĭ de la Nagni, secretariul soțuluĭ eĭ (pp. 484, 487-8, 495, 497).

Dintr'o scrisoare a luĭ St.-Priest către Constantin-Vodă Moruzi se vede că Mitropolitul Moldoveĭ ținea la el în 1779 clopotele catolicilor (p. 227)[1]. Pentru felul cum se făcea serviciul călărașilor de Țarigrad, cu tășulcĭ pentru rapoarte și ordine și valise pentru scrisorile încredințate lor, v. p. 248. Scrisoarea din Bucureștĭ, 1784, a unuĭ „Jean Sevérien“ (pp. 527-8) e a luĭ Ivan Severin, consul al Rusieĭ. Într'un raport al consululuĭ Ledoulx se vede că la 1810 protosinghilul Chiril de la Văcărești, egumenul de la Mihaĭ-Vodă și călugărul sinait Damaschin eraŭ supușĭ francesĭ (p. 534), ca Ionienĭ.

* * *

În revista „Miron Costin“, n-l din Maiŭ, un foarte interesant act al luĭ Ștefan Petricescu din 8 August 7180 (1672). Explic data de *16* August pe care o daŭ în *Istoria Romînilor*: e aceia care părea că reiese din cronica atribuită luĭ Miron Costin (*Letopisițe*, II, p. 8). Actul de față e dat Mareluĭ-Comis Varlaam în

[1] „Officiers polonais de passage vers la Pologne“ (1779), p. 227-228.

www.dacoromanica.ro

cele d'intăiŭ zile de Domnie a luĭ Petriceicu. Pentru cronologia expediției turcești de la Hotin, v. *Studiĭ și documente*, IX.

La p. 73 un act privitor la nomofilaxul Constantin Scheleti („Schelit"). La pp. 74-5 programul școliĭ „naționale începătoare" din Rîmnicu-Vîlciĭ pe anul 1838.

D. C. N. Mateescu urmează cu publicarea „Condiceĭ de casă" a Mitropolituluĭ muntean Neofit (1738-54). Se pomenește și „școala unde învață copiiĭ (la Sfîntu-Gheorghe Vechiŭ) popa Florea". Pentru înfățișarea Bucureștilor la jumătatea veaculuĭ al XVIII-lea aceste însemnărĭ sînt de o importanță capitală.

În „Amvonul" XVIII, n-le 4-5, diaconul Nic. M. Popescu reproduce din statistica bisericească, munteană de la 1810 partea care privește Tîrgoviștea.

* * *

Vioaie paginĭ despre Slovacĭ, ale bătrînuluĭ învățat L. Leger, în n-l 30 din „la Revue Hebdomadaire". Îĭ admite ca „o prelungire a raseĭ cehe în partea de Nord a Ungarieĭ". Hotare naturale lipsesc. Centre: Tîrnava-Tyrnau, Nitra-Neutra, Sînmărtin, Levocia, Presov-Eperjes, Coșița-Kaschau.

Pe vremea Husiților unul din șeĭ, ucenic al luĭ Giskra, face din aceste părțĭ „un Stat independent, ceva cum a fost apoĭ Ardealul" (p. 423). *De aicĭ, adăugim noĭ, întinderea propagandeĭ husite, prin Zips, în Maramurăș și începuturile literaturiĭ noastre.*

Școlile superioare li-aŭ fost închise de Ungurĭ în 1874-5. Societatea lor de cultură fu desființată, averea — 400.000 de leĭ — confiscată. Oficialitatea nu zice: Slovacĭ, ci Muntenĭ. „În Ungaria", scrie venerabilul învățat, „sînt cel puțin șase Alsacii."

* * *

„Democrația" (n-l din 15 Maiŭ) publică, după exemplarul d-luĭ I. G. Bibicescu, manifestul împărătesc, în românește, către Bucovinenĭ, datat 27 August 1777. E tipărit la Blaj.

Biblioteca Academieĭ Romîne are și ea un exemplar, pomenit în „Bibliografia românească veche".

* * *

În Νέος Ἑλληνομνήμων al d-luĭ Sp. Lampros, XII, 2, dania făcută de Constantin-Vodă Moruzi, în Septembre 1782, școliĭ din Zagora. Se va reproduce în vol. XIV din colecția Hurmuzaki.

I.

www.dacoromanica.ro

A apărut n-rele 8 și 9, anul al II-lea, pe lunile August-Septembre 1915, din

BULLETIN DE L'INSTITUT

POUR

L'ETUDE DE L'EUROPE SUD-ORIENTALE

SUMARIŬ:

Livre Vert italien. — Filitti: Lettres et extraits. — Iorga: Documents grecs. — Oreschkoff: Autobiographie de Sophronius de Vratza, Pasvantoglou. — Iorga: Roman d'Alexandre, Nouveaux éclaircissements, Dardanelles. — Romansky: Troubles bulgares. — Angelescu: Mouvement de la population roumaine. — Antécédents de la guerre avec l'Italie. — Auner: Évêché de Baia. — Cessi: Consulat vénitien à Salonique. — Balcan-Revue. — Deschamps: Grèce. — Puşcariu: Contributions. — Reiss: Guerre de Serbie. — Bănescu: Contributions. — Hauser: Serbie. — Mathiez: Serbie. — Schulz: Curie en 1438. — Chronique.

A apărut:

Notes et extraits

pour servir à

l'Histoire des croisades

au XV-e siècle,

publiés par

N. IORGA.

Quatrième série (1453—1476).

Preţul: Leĭ 5.00.

A apărut

Istoria Romînilor din Ardeal şi Ungaria

de N. IORGA.

Volumul I-iŭ. — Pănă la mişcarea luĭ Horea (1784).

Bucureştĭ, editura Caseĭ Şcoalelor.

Preţul: Leĭ 5.

A apărut

Istoria războiuluĭ balcanic

Bucureştĭ, editura Caseĭ Şcoalelor.

Preţul: Leĭ 3.50

www.dacoromanica.ro

Tipografia „Neamul Românesc“, Vălenii-de-Munte.

www.dacoromanica.ro